

*Raport z badań terenowych – opis na poziomie przypadku

Autorka: Magdalena Wiśniewska-Drewniak

Nazwa archiwum społecznego:

Archiwum Centrum Badań Mniejszości Niemieckiej

Lokalizacja: Opole, woj. opolskie

Spis treści

1. Źródła i sposoby pozyskiwania informacji	2
2. Ogólny profil archiwum.....	3
3. Początki archiwum	4
4. Cele i motywacje	6
5. Siedziba	9
6. Charakterystyka zasobu archiwalnego.....	10
7. Działania w przestrzeni publicznej	13
8. Współpraca i partnerstwa.....	17
9. Finansowanie	19
10. Osoby zaangażowane w tworzenie archiwum	20
11. Gromadzenie zasobu archiwalnego	21
12. Przechowywanie zasobu archiwalnego.....	24
13. Opracowanie zasobu archiwalnego	25
14. Udostępnianie zasobu archiwalnego.....	28
15. Problemy.....	28
16. Plany na przyszłość	30
17. Miejsce w ruchu archiwistyki społecznej	30
18. Bibliografia	30
Załączniki.....	33

* Publikacja powstała w ramach realizacji grantu pt. „Oddziaływanie niezależnych archiwów społecznych” (nr 2022/47/D/HS3/00914) finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki w Krakowie.

1. Źródła i sposoby pozyskiwania informacji

- wywiady jakościowe przeprowadzone w sierpniu 2024 r. przez M. Wiśniewską-Drewniak z osobami zaangażowanymi w tworzenie archiwum; w pisaniu niniejszego raportu wykorzystano w szczególności wywiady z Ewą Czeczor (kierowniczką archiwum), Michałem Matheją (kierownikiem Centrum) oraz Weroniką Wiese (współpracowniczką Centrum i użytkowniczką materiałów z archiwum); informacje o wywiadach i informatorach – patrz dół sekcji;
- pomoce archiwalne – opis archiwalny zasobu Centrum na portalu Zbiory Społeczne administrowanym przez Centrum Archiwistyki Społecznej;
- własne publikacje internetowe Centrum (strona www oraz konto na Facebooku);
- publikacje dot. Centrum i jego działalności (m.in. artykuł M. Matheji, wywiady prasowe).

Raport uzyskał akceptację M. Matheji w dn. 4.12.2024 i E. Czeczor w dn. 8.01.2025.

Informatorzy (osoby udzielające wywiadów):

Ewa Czeczor – członkini mniejszości niemieckiej; do końca sierpnia 2024 r. kierowniczka archiwum CBMN oraz koordynatorka projektu „Archiwizacja i dokumentacja historii mniejszości niemieckiej” – osoba w największej mierze odpowiedzialna za prowadzenie archiwum i wykonywanie prac archiwalnych; z wykształcenia germanistka, z doświadczenia zawodowego tłumaczka języka niemieckiego i lokalna dziennikarka; w CBMN zajmowała się na początku gromadzeniem wywiadów, później również całokształtem zadań archiwalnych; w momencie przeprowadzania wywiadów szykowałą się już do odejścia z Centrum (daty wywiadów: 5.08.2024 i 9.08.2024)

Michał Matheja – członek mniejszości niemieckiej; kierownik Centrum, wcześniej również kierownik projektu „Centrum Badań Mniejszości Niemieckiej” w ramach Domu Współpracy Polsko-Niemieckiej w Gliwicach; z wykształcenia doktor nauk technicznych w zakresie budownictwa, od lat związany z działalnością na rzecz mniejszości niemieckiej, zawodowo od 2015 r., gdy rozpoczął pracę w DWPN (data wywiadu: 5.08.2024)

Weronika Wiese – członkini mniejszości niemieckiej; zastępczyni dyrektora Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Opolu ds. Centrum Dokumentacyjno-Wystawienniczego Niemców w Polsce oraz współpracowniczka CBMN; od 2017 do 2023 r. zajmowała się gromadzeniem zasobu Centrum – nagrywaniem wywiadów (przez krótki czas) oraz kontaktami z lokalnymi organizacjami mniejszości niemieckiej

(przejmowanie zbiorów fizycznych, digitalizacja na miejscu); obecnie blisko współpracuje z CBMN poprzez CDWN; ponadto, pisze pracę doktorską dot. mniejszości niemieckiej na bazie materiałów pochodzących z CBMN (data wywiadu: 6.08.2024)

Helmut Paisdzior (Paździor) – członek mniejszości niemieckiej, polityk i lokalny działacz, poseł na Sejm RP I, II, III i IV kadencji, jeden z liderów Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego Niemców na Śląsku Opolskim, założyciel Fundacji Rozwoju Śląska; współpracownik i darczyńca CBMN, któremu przekazał dokumentację swojego biura poselskiego oraz dokumentację dotyczącą działań na rzecz mniejszości niemieckiej (data wywiadu: 7.08.2024)

Ryszard Galla – członek mniejszości niemieckiej, polityk, były marszałek województwa opolskiego, poseł na Sejm RP V, VI, VII, VIII i IX kadencji, jeden z liderów Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego Niemców na Śląsku Opolskim; obecnie radny Sejmiku Województwa Opolskiego oraz doradca marszałka Sejmu RP ds. mniejszości narodowych i etnicznych; po braku reelekcji na posła w 2023 r. przekazał do CBMN (z którym regularnie współpracuje) dokumentację swojego biura poselskiego (data wywiadu: 7.08.2024)

Marek Mazurkiewicz - doktor nauk społecznych w zakresie nauki o polityce, pracownik Uniwersytetu Opolskiego i Instytutu Śląskiego w Opolu; współpracownik Centrum w szczególności w zakresie badawczym, od kwietnia 2024 r. kierownik działu badawczego CBMN; wśród jego zainteresowań naukowych znajdują się m.in. powojenna wymiana ludności w Polsce i Niemczech, polska i niemiecka pamięć zbiorowa oraz mniejszości narodowe i etniczne w Polsce, zwł. mniejszość niemiecka na Górnym Śląsku (data wywiadu 7.08.2024)

2. Ogólny profil archiwum

a) Organizacja prowadząca archiwum

Archiwum prowadzone jest w ramach Centrum Badań Mniejszości Niemieckiej (dalej: CBMN, Centrum) – związku stowarzyszeń działających na rzecz mniejszości niemieckiej w Polsce. Działania Centrum koncentrują się na dwóch zakresach – zakresie badawczym (na zlecenie CBMN wykonywane są różnorodne działania badawcze dotyczące Niemców w Polsce) oraz zakresie archiwalnym (polegającym na dokumentowaniu historii mniejszości niemieckiej w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem jej organizowania się w latach 80. i po przełomie 1989/1990).

b) Tematyka archiwum

Archiwum dokumentuje głównie historię organizacji oraz działaczy mniejszości niemieckiej w Polsce oraz losy mniejszości niemieckiej. Zakres chronologiczny – XX – XXI w., szczególnie od lat 80. XX w.

c) Lokalizacja i teren działania

Archiwum ma swoją siedzibę w Opolu i w szczególności koncentruje się na działaniach na Śląsku Opolskim, jednak swoimi aktywnościami obejmuje również województwa śląskie, dolnośląskie, pomorskie, kujawsko-pomorskie, zachodniopomorskie, warmińsko-mazurskie, łódzkie, lubuskie i wielkopolskie – a więc tereny Polski zachodniej i północnej, na których funkcjonuje mniejszość niemiecka. Największa jest jednak częstotliwość działań lokalnych.

3. Początki archiwum

Początki Centrum Badań Mniejszości Niemieckiej związane są z podpisanym w 1991 r. Traktatem między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy. Artykuł 20 traktatu zapewniał członkom mniejszości niemieckiej w Polsce m.in. prawo do „swobodnego wyrażania, zachowania i rozwijania swej tożsamości etnicznej, kulturalnej, językowej i religijnej bez jakiegokolwiek próby asymilacji wbrew ich woli”¹ oraz prawo do:

- „swobodnego posługiwania się językiem ojczystym w życiu prywatnym i publicznie, dostępu do informacji w tym języku, jej rozpowszechniania i wymiany,
- zakładania i utrzymywania własnych instytucji, organizacji lub stowarzyszeń oświatowych, kulturalnych i religijnych, które mogą się ubiegać o dobrowolne wkłady finansowe i inne, jak również o pomoc publiczną, (...)
- wyznawania i praktykowania swej religii, (...)
- używania swych imion i nazwisk w brzmieniu języka ojczystego,
- zakładania i utrzymywania organizacji lub stowarzyszeń w obrębie swojego kraju oraz uczestniczenia w międzynarodowych organizacjach pozarządowych.”²

W kolejnym artykule strony zobowiązały się również do tego, iż „będą na swych terytoriach chronić tożsamość etniczną, kulturalną, językową i religijną grup wymienionych w artykule 20 ustęp 1, oraz tworzyły warunki do wspierania tej tożsamości”³, a w szczególności będą „umożliwiać i ułatwiać podejmowanie działań na rzecz wspierania członków grup wymienionych w artykule 20 ustęp 1 lub ich

¹ Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy z 17.06.1991 r., art. 20, ust. 1.

² Tamże, art. 20, ust. 3.

³ Tamże, art. 21, ust. 1.

organizacji, (...) uwzględniać historię i kulturę grup wymienionych w artykule 20 ustęp 1 w związku z nauczaniem historii i kultury w placówkach oświatowych.”⁴

Niemal 20 lat później, w 2010 r., zainicjowano obrady Polsko-Niemieckiego Okrągłego Stołu, przy którym zasiedli przedstawiciele rządów Polski i Niemiec, przedstawiciele mniejszości niemieckiej w Polsce i Polaków w Niemczech oraz specjaliści zajmujący się tymi grupami. Celem obrad był przegląd realizacji założeń Traktatu o dobrym sąsiedztwie z 1991 r. w zakresie dotyczącym mniejszości niemieckiej w Polsce oraz Polaków w Niemczech.

W czerwcu 2011 r. obrady zaowocowały wystosowaniem Wspólnego Oświadczenia Okrągłego Stołu w sprawie wspierania obywateli niemieckich polskiego pochodzenia i Polaków w Niemczech oraz niemieckiej mniejszości w Polsce, zgodnie z polsko-niemieckim Traktatem o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy. W oświadczeniu tym strona polska zobowiązała się m.in. do „utworzenia w ramach organizacji mniejszości niemieckiej komórki, która działając na bazie naukowej podejmie i będzie koordynowała badania dotyczące mniejszości niemieckiej, jej historii i dziedzictwa kulturowego”⁵.

Podobna deklaracja ze strony niemieckiej zaowocowała powołaniem w 2013 r. placówki pod nazwą „Porta Polonica” Centrum Dokumentacji Kultury i Historii Polaków w Niemczech (która jednak nie jest organizacją niezależną, a prezesem zarządu jest przedstawiciel Pełnomocnika Rządu Federalnego ds. Kultury i Mediów, co wynika z umowy administracyjnej między Pełnomocnikiem Rządu Federalnego ds. Kultury i Mediów a Landschaftsverband Westfalen-Lippe (LWL) z dnia 26 listopada 2013 r.).

Po stronie polskiej, w 2014 r. Dom Współpracy Polsko-Niemieckiej (dalej: DWPN; organizacja pozarządowa, związek stowarzyszeń) otrzymał finansowanie z Ministerstwa Administracji i Cyfryzacji na rok kolejny projektu pod nazwą „Instytut Niemiecki” (używano też nazwy „Instytut Naukowy”). Inauguracja prac nastąpiła 1.03.2015 r. Niedługo później zmieniono nazwę projektu na „Centrum Badań Mniejszości Niemieckiej”. Mimo dużych ambicji i oczekiwań ze strony mniejszości niemieckiej, finansowanie pozwoliło jednak tylko na okrojony względem planów działalność. Jednym z pierwszych działań było rozpoczęcie nagrywania wywiadów z założycielami organizacji mniejszości niemieckiej w Polsce.

Z czasem działalność CBMN jako projektu w ramach DWPN rozrastała się na tyle, że osoby zaangażowane w jego tworzenie zaczęły planować usamodzielnienie Centrum.

⁴ Tamże, art. 21, ust. 2.

⁵ Wspólne Oświadczenie Okrągłego Stołu w sprawie wspierania niemieckiej mniejszości w Polsce i obywateli niemieckich polskiego pochodzenia i Polaków w Niemczech, zgodnie z niemiecko-polskim Traktatem o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy, Warszawa, dnia 12 czerwca 2011r., <https://skgd.pl/wp-content/uploads/2021/11/Wspolne-Owiadczenie-Okragego-Stou.pdf> [dostęp 18.10.2024], s. 1.

W tym celu, w 2016 r. powołano związek stowarzyszeń pod nazwą Centrum Badań Mniejszości Niemieckiej. Związek współtworzyło pięć stowarzyszeń:

- Związek Niemieckich Stowarzyszeń Społeczno-Kulturalnych w Polsce,
- Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Niemców na Śląsku Opolskim,
- Stowarzyszenie Bibliotek, Mediów, Kultury i Nauki,
- Niemieckie Towarzystwo Oświatowe,
- Dom Współpracy Polsko-Niemieckiej.

Od 2015 do 2020 r. CBMN jako projekt realizowany przez DWPN podejmował działania naukowe, wydawnicze i dokumentacyjne związane z historią mniejszości niemieckiej, starając się jednocześnie o zdobywanie nowych środków na ich realizację i przyszłe usamodzielnienie inicjatywy.

W 2019 r. Centrum uzyskało finansowanie swoich działań badawczych i dokumentacyjnych przez stronę niemiecką, z funduszy Federalnego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, Budownictwa i Ojczyzny przeznaczonych na wspieranie działań mniejszościowych. W kolejnym roku rozpoczęła się realizacja zadania „Forschungszentrum der Deutschen Minderheit in Polen 2020”. Zatwierdzenie budżetu nastąpiło pod koniec marca 2020 r., z oficjalną datą rozpoczęcia działań Centrum 1.04.2020 r. – a więc w początkowym okresie lock-downu związanego z pandemią wirusa Covid-19, co wymagało daleko idących rewizji planów działań CBMN. Na samym początku zapadła też decyzja o umieszczeniu Centrum w budynku przy ul. Szpitalnej w Opolu, należącym do diecezji opolskiej, wyposażonym już w znajdujące się w piwnicy regały przesuwne. W początkowym okresie nastąpiło również przeniesienie zgromadzonych wcześniej materiałów (fizycznych i cyfrowych) z DWPN do nowej siedziby CBMN.

W sierpniu 2020 r. do związku stowarzyszeń przystąpiło Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Niemców Województwa Śląskiego.

4. Cele i motywacje

Zdecydowana większość osób związanych z Centrum to członkowie mniejszości niemieckiej w Polsce.

Jak wielokrotnie podkreślali informatorzy, CBMN „stoi na dwóch nogach” – działalności badawczej i działalności archiwalnej. Obie te aktywności są ze sobą sprzężone, ponieważ gromadzenie materiałów na temat mniejszości niemieckiej przez Centrum umożliwia prowadzenie badań, które byłoby bardzo trudne, a w wielu obszarach niemożliwe, bez informacji zgromadzonych przez Centrum a niedostępnych w innych instytucjach dziedzictwa.

Realizowane przez Centrum tematy badawcze dotyczą spraw istotnych dla tożsamości mniejszości niemieckiej w Polsce oraz dziedzictwa niemieckiego na ziemiach polskich, w szczególności są to tematy najmniej do tej pory przebadane.

Tematy badawcze realizowane do tej pory przez Centrum to m.in.:

- Dziedzictwo niemieckiego protestantyzmu w Polsce po 1945 r. Polityka – własność – pamięć i tożsamość
- Migracje transgraniczne na Górnym Śląsku w latach 1922–1939 a międzywojenny problem mniejszości narodowych
- Pamięć o obozach dla ludności niemieckiej w powojennej Polsce
- Rola mniejszości niemieckiej w procesie tranzycji i transformacji społeczno-ustrojowej w Polsce
- Mieszkańcy Górnego Śląska wobec dziedzictwa kulturowego niemieckich Żydów na przykładzie cmentarzy
- Granica polsko-niemiecka na Pomorzu (1920-1939): historia – pamięć – ślady w przestrzeni
- Sytuacja językowa mniejszości niemieckiej w Polsce
- Śląska ludność pochodzenia niemieckiego a Polacy pochodzenia napływowego. Różnice w sferze ekonomicznej i demograficznej (na przykładzie obszarów wiejskich województwa opolskiego)

Badania prowadzone na zlecenie Centrum mają na celu nie tylko uzupełnienie stanu wiedzy, ale również korygowanie błędnych narracji na temat Niemców w Polsce. Jednym z założeń jest walka z oficjalną narracją okresu PRL, zgodnie z którą niemal wszyscy Niemcy opuścili Polskę po II wojnie światowej.

Centrum stara się również motywować i inspirować młodych badaczy do zajmowania się tematem mniejszości narodowych, w tym mniejszości niemieckiej. Mimo iż temat mniejszości był w przeszłości w Polsce bardziej popularny (szczególnie w latach 90.), to obecnie jest on mało atrakcyjny dla młodych badaczy, a osoby, które w latach 90. podejmowały się tego tematu naukowo, na fali dużej popularności tematyki mniejszościowej w badaniach, będą niedługo odchodzić na emeryturę. Centrum podejmuje więc działania mające na celu zapewnienie ciągłości grupy badaczy mniejszości niemieckiej w Polsce.

Jednym z najważniejszych celów Centrum jest dbanie o zachowanie i rozwój tożsamości i tradycji mniejszości niemieckiej w Polsce, a także zachowanie języka niemieckiego wśród członków społeczności. Szczególny nacisk na zachowanie języka związany jest również z tym, że w okresie PRL-u używanie go oraz nauczanie go jako języka mniejszości niemieckiej było zakazane (bo mniejszość niemiecka nie była oficjalnie uznaną mniejszością). Tak mówi o tym Michał Matheja:

To, że te takie zjawiska asymilacyjne, one w ostatnim czasie bardzo szybko postępują, to widzimy, wiemy o tym, a one też są związane niestety bardzo silnie z tym problemem, który przed chwilą się pojawił, czyli z kwestią językową, tak? Bo to jest tak, że jak w tym dziewięćdziesiątym roku żeśmy zaczynali, no to było to jeszcze pokolenie ludzi, dla których język niemiecki był absolutnie pierwszym językiem, którzy bardzo często lepiej mówili po niemiecku, jak po polsku. A w zasadzie prawie wszyscy lepiej mówili po niemiecku, jak po polsku. Po polsku prawie w ogóle nie mówili, jak mówili, to mówili po śląsku. Przynajmniej u nas tutaj. Ale tych ludzi już nie ma. Są jacyś „ostatni Mohikanie” jeszcze, którzy w tej chwili mają tam po dziewięćdziesiąt lat, jeszcze ich tutaj jako świadków czasu czasami wykorzystujemy na spotkaniach z dziećmi na przykład, po drugiej stronie ulicy.⁶

To pokolenie powojenne, to był absolutny zakaz używania języka. To był zakaz nauczania języka też. Myśmy byli teoretycznie jedno województwo katowickie wtedy, ale u nas niemieckiego nie można było w żadnym ogólniaku. Wiadomo, że w podstawówce był rosyjski, ale już na poziomie średniej szkoły też nie można było uczyć. A w Częstochowie prawie w każdym [można było uczyć], bo tam już nie było Niemców.⁷

Działania Centrum oparte na zachowywaniu dziedzictwa kulturowego Niemców w Polsce, działaniach badawczych oraz edukacyjnych i popularyzatorskich mają na celu umożliwienie przetrwania mniejszości niemieckiej w Polsce jako grupy społecznej:

Więc nam oczywiście zależy po prostu na tym, żebyśmy jako mniejszość przetrwali i w związku z tym każde działanie takie, które powoduje, że wiedza ludzi na temat tej mniejszości, na temat jej historii, na temat jej dziedzictwa się zwiększa, ono jest ważne. To jest coś, co jest fundamentem tak naprawdę. Bez wiedzy więcej jak jednego pokolenia nie da się przetrwać. Mamy gdzieś tam tę świadomość, nie wiem czy wszyscy mamy świadomość, ale ja myślę, że większość tak, że mniejszość nie będzie jakimś zjawiskiem masowym, ale ma szansę przetrwać jako coś takiego trochę elitarnego, na zasadzie właśnie takich ludzi, którzy sobie zadają trochę więcej pytań od przeciętnego człowieka na temat swoich korzeni, kultury, swoich przodków na przykład.⁸

Centrum poprzez swoją działalność chce więc zapewnić ciągłość tożsamości niemieckiej w Polsce. Tak mówi o tym Ewa Czczor:

Ja już należę do tego pokolenia, że mówiono, że my zgasimy światło. A jednak jeszcze jest ktoś po nas. I zawsze ktoś będzie po nas, tylko to będzie już inna mniejszość niemiecka, która się tak poddaje tej transformacji ogólnej, społecznej.⁹

Celem działań Centrum jest także udokumentowanie i pokazanie, że choć w okresie PRL-u mniejszość niemiecka nie była oficjalnie uznawana, to jednak ona funkcjonowała, podejmując również przed 1990 r. próby organizowania się i tworzenia struktur. Tak mówi o tym Michał Matheja:

⁶ Czyli w siedzibie Centrum Dokumentacyjno-Wystawienniczego Niemców w Polsce.

⁷ M. Matheja, Wywiad dot. Centrum Badań Mniejszości Niemieckiej, 5.08.2024, rozmawiała M. Wiśniewska-Drewniak.

⁸ M. Matheja, Wywiad.

⁹ E. Czczor, Wywiad dot. Centrum Badań Mniejszości Niemieckiej, 9.08.2024, rozmawiała M. Wiśniewska-Drewniak.

To nie jest tak, że myśmy w [19]90 roku tutaj masowo przyjechali do Polski teraz i stworzyli mniejszość, nasza historia jest głębsza, tylko wcześniej nas nie uznawano, ale to, że nas nie uznawano, to nie znaczy, że nas nie było.¹⁰

Intencją Centrum jest również pokazanie, że na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych, kiedy w Polsce tworzyły się struktury mniejszości niemieckiej, działania te były bardzo trudne, a osoby je podejmujące musiały mierzyć się z wieloma problemami.

Sformalizowana mniejszość niemiecka ma już w Polsce około 30 lat, z tego wynika potrzeba organizacji mniejszościowych do przekazywania ich dorobku dokumentacyjnego dalej, aby zapewnić jego bezpieczeństwo. Jest to również jedna z ról Centrum, które staje się miejscem, do którego organizacje mniejszości niemieckiej w Polsce z różnych regionów mogą przekazywać swoje dokumenty w celu ich zabezpieczenia. Centrum zajmuje się także wspieraniem organizacji mniejszości niemieckiej w zakresie zarządzania ich własną dokumentacją, między innymi poprzez doradztwo i szkolenia.

Działania dokumentacyjne Centrum polegają nie tylko na planowym gromadzeniu materiałów, ale mają przede wszystkim charakter ratowniczy: z jednej strony, ratują przed zniszczeniem dokumentację własną organizacji mniejszości niemieckiej, które zaprzestają działalności lub z innych powodów dokumentacja ta jest potencjalnie zagrożona; z drugiej strony, polegają na nagrywaniu wspomnień najstarszych członków społeczności.

Motywacje Centrum wychodzą także poza działania badawcze i dokumentacyjne, a Centrum podejmuje również działania służące edukacji i rozpowszechnianiu wiedzy na temat mniejszości niemieckiej w Polsce.

5. Siedziba

Patrz: Załącznik nr 1: Fotografia siedziby

Siedziba CBMN znajduje się w historycznym i turystycznym centrum Opola, przy ul. Szpitalnej 7a. Centrum wynajmuje pomieszczenia magazynowe (w piwnicy) oraz biurowe (na piętrze) w budynku będącym własnością diecezji opolskiej, w którym znajduje się również siedziba duszpasterstwa Mniejszości Narodowych Diecezji Opolskiej. Dużą część budynku zajmuje również Centralna Biblioteka Polsko-Niemiecka Caritas im. J. von Eichendorffa, do której prowadzi główne wejście do budynku. Przejście pomiędzy regałami biblioteki (a wcześniej – obok pracownika/pracowników biblioteki) pozwala na dojście do klatki schodowej, z której można przejść w dół, do magazynu lub w górę, do biur Centrum.

¹⁰ M. Matheja, Wywiad.

CBMN dzieli z Biblioteką część magazynową z regałami przesuwными w piwnicy. W części biurowej znajduje się kilka osobnych pomieszczeń używanych na co dzień przez pracowników i współpracowników Centrum. Nie ma wydzielonych pomieszczeń do przyjmowania użytkowników archiwum czy przestrzeni wystawienniczej.

W najbliższym sąsiedztwie budynku znajdują się siedziby Caritas Diecezji Opolskiej, Urzędu Miasta Opole oraz Centrum Dokumentacyjno-Wystawienniczego Niemców w Polsce.

6. Charakterystyka zasobu archiwalnego

Patrz: Załącznik nr 2: Lista zespołów/zbiorów w CBMN na portalu Zbiory Społeczne

Patrz: Załączniki nr 3-7: przykładowe materiały ze zbiorów CBMN

Charakterystyka zasobu z uwzględnieniem tematu i rodzajów dokumentacji

- wywiady pogłębione (biograficzno-narracyjne) - wywiady z najstarszymi osobami pochodzenia niemieckiego; wywiady swobodne, z ogólnym scenariuszem, zawierającym następujące zagadnienia: 1945 r. i pierwsze lata po wojnie, w tym sytuacja ludności niemieckiej, wysiedlenia, zmiana imion i nazwisk, odwilż polityczna w 1956 roku, życie codzienne w PRL, ze szczególnym uwzględnieniem możliwości używania i nauczania języka niemieckiego, kontaktów z kulturą niemiecką oraz kontaktów z rodzinami mieszkającymi w RFN i NRD, legalizacja/odrodzenie organizacji mniejszościowych na przełomie lat 80. i 90. XX wieku, obecne położenie i perspektywy mniejszości niemieckiej w Polsce; na kolekcję składają się nagrania audio wywiadów, transkrypcje wywiadów, zdjęcia przedstawiające rozmówców (wykonane w dniu nagrania) oraz w niektórych przypadkach kopie dokumentów ze zbiorów prywatnych rozmówcy (patrz: załączniki nr 2 i 3);
 - kolekcja Wywiady biograficzno-narracyjne / Biographisch-narrative Interviews, PL_1042_024;
- wywiady z założycielami organizacji mniejszościowych - zapis wspomnień osób zaangażowanych w tworzenie struktur organizacji mniejszości niemieckiej w okresie przełomu ustrojowego 1989/1990; ten temat jest głównym wątkiem, choć pojawiają się również odwołania do okresu wcześniejszego (związane z pytaniami o pochodzenie respondentów i ich motywacje); wywiady z działaczami najwyższego szczebla, jak i lokalnymi aktywistami; na tę część zasobu składają się nagrania audio wywiadów, transkrypcje wywiadów, zdjęcia przedstawiające rozmówców (wykonane w dniu nagrania) oraz w niektórych przypadkach kopie dokumentów archiwów osobistych świadków historii;
 - kolekcja Wywiady z założycielami organizacji mniejszości/Interviews mit Gründungsmitgliedern der Deutschen Minderheit, PL_1042_006;

- kolekcja Wywiady z założycielami organizacji młodzieżowych/Interviews mit Gründungsmitgliedern von Jugendorganisationen, PL_1042_008;
- wywiady audio zebrane przy okazji przygotowywania wystawy "Dziadek z Wehrmachtu" otwartej w 2015 r. w Muzeum Śląska Opolskiego w Opolu; wystawę współtworzył DWPN i Stowarzyszenie Genius Loci – Duch Miejsca z Rudy Śląskiej na podstawie wywiadów zgromadzonych w latach 2012-2013; wywiady przeprowadzono z 48 osobami, w tym z 34 mężczyznami, byłymi żołnierzami Wehrmachtu;
 - kolekcja Wywiady "Dziadek z Wehrmachtu" / Interviews "Der Grossvater aus der Wehrmacht", PL_1042_029;
- kolekcje osobiste – archiwa prywatne przekazane do CBMN przez osoby działające na rzecz organizowania mniejszości niemieckiej w Polsce; do osób tych należą zarówno wysokiego szczebla działacze (m.in. byli parlamentarzyści z ramienia mniejszości niemieckiej), jak również aktywiści niższego szczebla, działający lokalnie; główna zawartość tych kolekcji to materiały związane z działalnością danych osób na rzecz mniejszości niemieckiej w różnego rodzaju organizacjach oraz materiały powstałe w wyniku pełnienia roli parlamentarzysty, w mniejszym stopniu kolekcje te zawierają materiały o charakterze prywatnym i rodzinnym; najwięcej materiałów o charakterze aktowym (tekstowym), w mniejszym natężeniu m.in. wycinki prasowe, druki ulotne, fotografie, muzealia;
- zespoły wytworzone przez organizacje mniejszościowe – liczne zespoły archiwalne (niekiedy szczątkowe lub fragmentaryczne) wytworzone przez organizacje trzeciego sektora działające na rzecz mniejszości niemieckiej w Polsce (np. Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Niemców Województwa Śląskiego, Związek Stowarzyszeń Niemieckich Warmii i Mazur, Związek Młodzieży Mniejszości Niemieckiej); zawierają w szczególności dokumentację aktową powstałą w wyniku prowadzenia działalności przez te organizacje (np. korespondencja, protokoły i listy obecności, plany i sprawozdania, kroniki, w mniejszej mierze dokumentacja finansowa); szczególnie cenny wydaje się zespół Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Niemców na Śląsku Opolskim, w którym odnaleźć można liczną dokumentację pochodzącą z ponad 70 lokalnych kół DFK (*Deutsche Freundschaftskreise* – Niemieckie Koła Przyjaźni) zrzeszających Niemców na Śląsku Opolskim (zarówno w większych, jak i mniejszych miejscowościach); materiały te są w fizycznym posiadaniu CBMN tylko częściowo, w większości pochodzą z akcji digitalizacyjnej prowadzonej przez Centrum i DWPN w terenie, więc ich oryginały pozostają w rękach organizacji;
- prasa i publikacje, m.in.

- prasa niemieckojęzyczna,
- artykuły prasowe dot. mniejszości niemieckiej opublikowane w "Trybunie Opolskiej" i "Nowej Trybunie Opolskiej",
- publikacje dotyczące historii Niemców galicyjskich na Sądecczyźnie,
- publikacje z osobistych bibliotek darczyńców (dotyczące tematycznie zakresu działania CBMN);
- niewielka liczba muzealiów, przekazywanych szczególnie wraz z archiwami osobistymi działaczy (np. odznaczenia i medale, pamiątkowa świeca).

Zasób archiwum CBMN tematycznie dotyczy w szczególności formowania się organizacji mniejszości niemieckiej w okresie późnego PRL-u (w podziemiu) i po przełomie 1989/90, sięgając również niekiedy lat tuż po II wojnie światowej oraz wcześniejszych (szczególnie w wywiadach ze świadkami historii). Jest szczególnie wartościowy dla osób zainteresowanych mniejszością niemiecką w Polsce oraz szerzej, mniejszościami w tym rejonie Europy w ogóle, a także dla osób badających np. formowanie się społeczeństwa obywatelskiego w latach 90., stosunki polsko-niemieckie w perspektywie losów poszczególnych osób i rodzin, biografie działaczy mniejszości niemieckiej, a także dla osób zajmujących się studiami nad migracjami czy studiami nad pograniczami – a więc różnymi obszarami badawczymi na styku historii, politologii i stosunków międzynarodowych i socjologii. Wywiady ponadto mogą mieć również dużą wartość dla badaczy zajmujących się np. muzykologią, językoznawstwem czy etnolingwistyką oraz osób skupiających się na badaniach herstorycznych, ze względu na przywiązywanie przez twórców archiwum (na co zwracała uwagę w wywiadzie Ewa Czeczor) dużej wagi do nagrywania również wspomnień kobiet, które często uczestniczyły w formowaniu organizacji mniejszościowych, choć niekiedy w sposób mniej formalny niż np. ich mężowie. Jednocześnie, w niektórych materiałach (szczególnie wywiadach) pojawiają się trudne tematy, takie jak np. przemoc, w tym przemoc seksualna czy dyskryminacja.

Typy materiałów – sposoby zapisu

Archiwum CBMN ma charakter mieszany – zawiera zarówno materiały cyfrowe, jak i tradycyjne oraz zarówno oryginały, jak i kopie, w każdej możliwej konfiguracji (a więc: cyfrowe oryginały, cyfrowe kopie, tradycyjne oryginały, tradycyjne kopie).

Do materiałów cyfrowych należą np. wywiady ze świadkami historii wraz z materiałami ich dotyczącymi (transkrypcje, współczesne fotografie świadków, kopie dokumentów z ich archiwów osobistych), zdigitalizowana w terenie dokumentacja organizacji mniejszościowych, część nowszych kolekcji osobistych (np. dokumentacja z biur poselskich).

Do materiałów tradycyjnych należą np. prasa, przekazana w oryginale dokumentacja organizacji mniejszościowych, kolekcje osobiste, w tym materiały z biur poselskich.

Wchodzące w skład zasobu kopie cyfrowe (których Centrum nie posiada w oryginale) to m.in. dokumenty z archiwów osobistych świadków historii skanowane przy okazji nagrywania wywiadów, kopie prasy, materiały zdigitalizowane w terenie pochodzące od organizacji mniejszości niemieckiej, które zachowały oryginalną dokumentację u siebie.

Ponadto, Centrum na bieżąco digitalizuje materiały, które posiada w swoim archiwum w formie tradycyjnej (w celu ich zabezpieczenia i udostępnienia).

Zdarzają się również nieliczne kopie fizyczne (kserokopie), szczególnie w przypadku kolekcji osobistych i zespołów pochodzących od organizacji mniejszościowych.¹¹

Wielkość zasobu

Wielkość zasobu Archiwum CBMN jest trudna do oszacowania ze względu na częściowe opracowanie archiwalne, jak również ze względu na mieszany charakter archiwum (materiały cyfrowe i tradycyjne).

W zbiorach CBMN znajduje się obecnie ok. 500 nagrań historii mówionej.

Archiwum fizyczne zajmuje ok. 48 mb. Część cyfrowa zbiorów zawiera ok. 452 GB danych (ponad 22 000 plików).

Część informacji dot. wielkości archiwum znajduje się w portalu Zbiory Społeczne, nie jest to jednak całość materiałów wchodzących do zasobu archiwalnego Centrum, ponieważ istotna część materiałów jest jeszcze nieopracowana; ponadto część opisów archiwalnych jest wprowadzona w systemie OSA lecz nie są one publikowane w portalu. Obecnie (stan na 28.10.2024) na portalu Zbiory Społeczne CBMN prezentuje opis 31 zespołów/zbiorów, 317 serii/podserii, 2498 jednostek archiwalnych i 7729 dokumentów, do których dołączonych jest 2097 plików.

7. Działania w przestrzeni publicznej

Wystawy

Centrum nie prowadzi samodzielnie działalności wystawienniczej, ale wypożycza eksponaty na wystawę stałą pt. „Niemcy w Polsce – historia i teraźniejszość” w Centrum Dokumentacyjno-Wystawienniczym Niemców w Polsce (patrz: załączniki nr 9-11). Centrum jest również wymienione na tej wystawie w części dotyczącej

¹¹ Np. kserokopia pisma Zarządu Gminnego Tarnów Opolski z dn. 14.04.1948 do proboszcza w Kątach - prośba o przekazanie wiernym informacji o obowiązku usunięcia niemieckich napisów z nagrobków na cmentarzach, Archiwum CBMN, Kolekcja Richarda Donitzy / Sammlung Richard Donitza, Inne, sygn. PL_1042_010_002_003, https://zbioryspoleczne.pl/jednostki/PL_1042_010_002_003 [dostęp: 28.10.2024].

współczesności Niemców w Polsce oraz zrzeszających ich organizacji (patrz: załącznik nr 12).

Spotkania o charakterze naukowym

Już od czasu, gdy CBMN było projektem w ramach DWPN, Centrum regularnie organizowało i współorganizowało spotkania o charakterze naukowym – szczególnie konferencje i debaty dot. tematyki mniejszościowej i tożsamościowej, zwłaszcza w odniesieniu do mniejszości niemieckiej (choć nie tylko). W tych wydarzeniach licznie brali udział przedstawiciele uniwersytetów i instytutów badawczych oraz organizacji mniejszościowych z Polski oraz z innych krajów. Wiele wydarzeń było współorganizowane z instytucjami i organizacjami naukowymi i mniejszościowymi (patrz: sekcja nr 8: Współpraca i partnerstwa).

Przykłady konferencji naukowych:

- „Wpływ granic administracyjnych i ich zmian na tożsamość mieszkańców” (październik 2016)
- „Czego jeszcze nie wiemy o losach Niemców w Polsce po 1945 roku?” (listopad 2016)
- „Niemcy na Ziemiach Zachodnich i Północnych po 1945 roku” (kwiecień 2017)
- „Mniejszość niemiecka w II Rzeczypospolitej” (listopad 2020)
- międzynarodowa konferencja naukowa dla młodych naukowców „Mniejszości narodowe i etniczne w Polsce, mniejszości niemieckie w Europie” (październik 2022)
- międzynarodowa konferencja naukowa „(Auto)prezentacje. Kultura i pamięć mniejszości w projektach wystawienniczych”, w tym dyskusja panelowa pt. „Rola archiwów i muzeów w ochronie dziedzictwa kulturowego mniejszości” z udziałem kierowniczki archiwum (październik 2023)
- „Dziedzictwo niemieckiego protestantyzmu w Polsce” (maj 2024)

Przykłady debat naukowych/dyskusji panelowych:

- „Niemcy w Polsce w powojennym czterdziestoleciu – od wysiedleń i odniemczania do legalizacji mniejszości” w ramach V Festiwalu Kultury Mniejszości Niemieckiej (wrzesień 2015)
- „Solidarność wobec Niemców w Polsce – Niemcy w Polsce wobec Solidarności” (listopad 2015)
- „Za głosem serca czy za chlebem? Migracje z Górnego Śląska do Niemiec w latach 1956-1989” (grudzień 2021)
- „Pomorze bez Pomorzan?” (czerwiec 2022)
- „Obce? Nasze? Niczyje? Ślady dziedzictwa kulturowego mniejszości narodowych i wyznaniowych” (wrzesień 2023)

- „Mniejszości – demokracja – państwo. O roli mniejszości narodowych i etnicznych w polskiej demokracji” (październik 2024)

Uczestnictwo przedstawicieli Centrum w konferencjach naukowych organizowanych przez inne podmioty, m.in.:

- M. Matheja na konferencji „Perspektywy regionalne w stosunkach polsko-niemieckich”, organizator: Mniejszość Niemiecka w Opolu (kwiecień 2023)
- E. Czeczor na konferencji „Zarządzanie informacją w archiwum, bibliotece i muzeum - stare i nowe wyzwania”, organizator: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (listopad 2023)
- M. Mazurkiewicz na konferencji 11. Międzynarodowe Warsztaty Germanistyczne pt. „Perspektywy językowe, literackie i międzykulturowe: Język niemiecki w kontekstach międzykulturowych i wielojęzycznych regionach Europy Środkowej” (referat dot. historii i działalności centrum; kwiecień 2024)

Ponadto Centrum często organizuje spotkania autorskie i promocyjne związane z publikacją książek wydawanych przez CBMN. Odbywają się one nie tylko w Opolu i na Śląsku, ale również w innych regionach (np. na Pomorzu, w Wielkopolsce).

Co roku CBMN organizuje wyjazdowe seminarium dla współpracowników, w trakcie którego odbywają się referaty, dyskusje, wizyty i spacer studyjne, co roku poświęcone nieco innemu tematowi dot. mniejszości niemieckiej.

Pozostałe spotkania

Przedstawiciele Centrum odwiedzają znajdujące się poza Opolem lokalne struktury mniejszości niemieckiej prezentując działania CBMN, publikacje, a także zadania i dorobek archiwum oraz nawiązując współpracę z lokalnymi organizacjami.

Centrum przyjmuje w swojej siedzibie wycieczki studentów i uczniów, w ramach których prezentuje się działalność i zbiory CBMN, np.:

- studenci z Uniwersytetu Ratybzońskiego w ramach kursu „Historia niemiecko-polska 1921-2021” (październik 2021),
- studenci germanistyki z Uniwersytetu Opolskiego (kwiecień 2023 oraz maj 2024),
- grupa studentów w ramach międzynarodowego projektu Europe Convergence – Erasmus+ (sierpień 2023).

W 2023 r. CBMN we współpracy z Centrum Dokumentacyjno-Wystawienniczym Niemców w Polsce zorganizowało spotkania grup młodzieży szkolnej ze świadkami historii w ramach projektu „Cykl warsztatów dla dzieci i młodzieży: Świadkowie historii mniejszości niemieckiej inspiracją dla młodego pokolenia”.

Centrum odwiedzają też inni goście, np.:

- przedstawiciele mniejszości niemieckiej z Węgier (marzec 2023),
- grupa z Podlasia odwiedzająca województwo opolskie w ramach projektu Fundacji Hagia Marina „Wspólne ścieżki” (sierpień 2023),
- młodzież z grup tanecznych Forum Niemieckiego z Rumunii (czerwiec 2024),
- członkowie Związku Mniejszości Niemieckiej z Tczewa (lipiec 2024).

W 2022 r. kierowniczka archiwum CBMN, E. Czeczor uczestniczyła w organizowanym w Raszowej pod Opolem polsko-niemieckim obozie letnim w ramach cyklicznego programu „Mini Miasto”, w trakcie którego dzieci budują swoje polsko-niemieckie miasteczko; E. Czeczor pokazała dzieciom, na czym polega praca w archiwum.

Konkursy

W 2022 r. Centrum zorganizowało konkurs na projekty badawcze młodych naukowców (w tym doktorantów i studentów) dot. przeszłości, współczesności lub przyszłości Niemców w Polsce.

Przedstawiciel Centrum cyklicznie uczestniczy w roli jurora w corocznym Powiatowym Konkursie Pięknego Czytania w języku niemieckim organizowanym przez Szkołę Podstawową nr 3 w Pyskowicach.

Działalność wydawnicza

Centrum prowadzi intensywną działalność publikacyjną, regularnie wydając monografie, prace zbiorowe i edycje źródłowe oraz wspomagając publikację artykułów naukowych, które są efektem działalności badawczej podejmowanej na zlecenie Centrum. Do tej pory CBMN opublikowało około 20 książek (monografii, prac zbiorowych, edycji źródłowych).

Ponadto centrum publikuje swoje czasopismo naukowe – „Punkt: Rocznik Centrum Badań Mniejszości Niemieckiej” (2021) / „Doppelpunkt: Rocznik Centrum Badań Mniejszości Niemieckiej” (od 2022).

Inne

W 2016 r. na zlecenie Centrum wykonano badania ankietowe młodzieży gimnazjalnej z terenu województwa opolskiego korzystającej z możliwości nauki języka niemieckiego jako języka mniejszości narodowej.

W 2017 r. Centrum stworzyło bazę danych zawierającą podstawowe informacje o lokalnych kołach organizacji mniejszości niemieckiej oraz stanie zachowania ich dokumentacji.

Centrum prowadzi także wsparcie organizacji mniejszości niemieckiej w zakresie zarządzania dokumentacją wytworzoną przez organizacje mniejszościowe.

Od 2018 r. Centrum pracuje nad stworzeniem słownika biograficznego mniejszości niemieckiej w Polsce, co roku uzupełniając listę biogramów działaczy

mniejszościowych o kolejne wpisy. CBMN zainicjowało także prace nad Bibliografią Mniejszości Niemieckiej, w celu zebrania informacji o publikacjach krajowych i zagranicznych dot. działalności mniejszości niemieckiej w Polsce.

8. Współpraca i partnerstwa

Najbliższym, regularnym partnerem CBMN jest znajdujące się po drugiej stronie ulicy Centrum Wystawienniczo-Dokumentacyjne Niemców w Polsce (Dokumentations- und Ausstellungszentrum der Deutschen in Polen), będące częścią Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. E. Smołki w Opolu. Dyrektorką CDWN jest Weronika Wiese – współpracowniczka CBMN. Współpraca ta jest więc oparta nie tylko o merytoryczną i przestrzenną bliskość tych dwóch placówek, ale również o osobiste kontakty i doświadczenia we współpracy.

Oba centra współpracowały m.in. przy realizacji projektu „Cykl warsztatów dla dzieci i młodzieży: Świadkowie historii mniejszości niemieckiej inspiracją dla młodego pokolenia” (spotkania dzieci i młodzieży z najstarszymi przedstawicielami mniejszości) czy przy organizacji licznych konferencji, debat i spotkań autorskich.

Ponadto oba centra współpracują w zakresie wystawiennictwa, a materiały z CBMN stanowią część wystawy stałej CDWN. Do pewnego stopnia obie te placówki dzielą się zadaniami w zakresie dziedzictwa Niemców w Polsce – CBMN skupia się przede wszystkim na gromadzeniu materiałów, podczas gdy CDWN na działalności wystawienniczej. Ponadto, obie te placówki w pewnym stopniu podzieliły się gromadzeniem materiałów dotyczących mniejszości niemieckiej w Polsce i CDWN gromadzi publikacje ukazujące się na bieżąco, podczas gdy CBMN koncentruje się na dokumentacji i materiałach wytworzonych lub opublikowanych w przeszłości. Centra współpracują również w zakresie udostępniania materiałów, w szczególności wysyłając do siebie nawzajem użytkowników, sugerując im poszukiwania w zasobach „sąsiadów”.

Bardzo ważnym partnerem jest również Dom Współpracy Polsko-Niemieckiej w Gliwicach, który był kolebką CBMN (patrz: sekcja nr 3: Początki archiwum). DWPN występuje jako partner np. przy współorganizacji konferencji naukowych.

Dużą grupą partnerów Centrum są instytucje naukowe, z którymi CBMN współpracuje szczególnie na kanwie prowadzenia badań oraz współorganizacji konferencji i debat naukowych. Centrum współpracuje również z poszczególnymi naukowcami pracującymi w tych placówkach. Do grupy tych partnerów należą m.in. Uniwersytet Śląski w Katowicach, Instytut Śląski w Opolu, Uniwersytet Opolski, Oddział IPN w Katowicach, Uniwersytet Wrocławski, Pracownia Badań nad Narracjami Pamięci Pogranicza Uniwersytetu Gdańskiego, Instytut Nauk Politycznych Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Instytut Nauk o Polityce i Administracji Uniwersytetu Zielonogórskiego.

Centrum nawiązuje partnerstwa z placówkami naukowymi zlecając im realizację badań, na które Centrum uzyskało finansowanie. W takim wypadku zleceniobiorcą jest dana instytucja naukowa (instytut badawczy, uniwersytet lub założona przez nie spółka celowa), która w celu realizacji zleczonych zadań zatrudnia konkretnych badaczy (głównego wykonawcę, który dobiera zespół badawczy). Ta strategia jest dla Centrum bezpieczniejsza niż podpisywanie umów bezpośrednio z naukowcami w przypadku, na przykład, problemów zdrowotnych badacza – w takiej sytuacji realizująca zadanie instytucja zmienia wykonawcę. Niestety, ze względu na zarządzanie projektowe i otrzymywanie przez Centrum dotacji z roku na rok umowy o zadania badawcze mają krótkie daty realizacji i są podpisywane na nowo za każdym razem dopiero, gdy Centrum zapewni finansowanie zadania; nie jest więc możliwe wieloletnie planowanie współpracy (patrz: sekcja nr 9: Finansowanie). Długofalowa współpraca jest więc oparta na zaufaniu pomiędzy Centrum a instytucjami naukowymi.

W dużej mierze współpraca naukowa oparta jest o kontakty pochodzące z Rady Naukowej CBMN, w skład której wchodzi prof. Piotr Madajczyk (Instytut Studiów Politycznych PAN w Warszawie (przewodniczący), prof. Krzysztof Gładkowski (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie), prof. Romuald Jończy (Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu), dr hab. Adriana Dawid (Uniwersytet Opolski), dr Magdalena Lemańczyk (Instytut Studiów Politycznych PAN), dr Sebastian Rosenbaum (Instytut Pamięci Narodowej, Oddział w Katowicach), dr Bernard Linek (Instytut Śląski w Opolu).

Kolejną grupą partnerów są organizacje mniejszości na Górnym i Dolnym Śląsku oraz w innych regionach, szczególnie w północnej i zachodniej części Polski, a więc w regionach, gdzie najsilniej reprezentowana jest mniejszość niemiecka (np. Olsztyńskie Stowarzyszenie Mniejszości Niemieckiej, Związek Stowarzyszeń Niemieckich Warmii i Mazur, Nidzickie Stowarzyszenie Mniejszości Niemieckiej, Związek Mniejszości Niemieckiej z Tczewa). Współpraca z tymi partnerami dotyczy m.in. gromadzenia zasobu przez centrum poprzez przekazanie materiałów fizycznych lub umożliwienie ich digitalizacji. Organizacje te pomagają również Centrum w nawiązywaniu kontaktów z lokalnymi mieszkańcami w celu nagrania ich wspomnień do zasobu archiwum. Jest to o tyle istotne, że poza Śląskiem Centrum nie może w tej kwestii polegać na osobistych kontaktach swoich pracowników i współpracowników.

W trakcie organizowanej przez CBMN w 2021 r. międzynarodowej konferencji naukowej „Trzydziestolecie polsko-niemieckiego traktatu o dobrym sąsiedztwie. Problemy mniejszości narodowych i etnicznych w XX i XXI wieku” Centrum nawiązało również kontakty wychodzące poza mniejszość niemiecką w Polsce, a więc między innymi z badaczami, instytucjami i przedstawicielami innych mniejszości w Polsce (np. Karaimów, Łemków, Kaszubów) oraz mniejszości niemieckiej w innych krajach.

Centrum rozwinęło również szeroką grupę instytucji współpracujących, z którymi współdziałanie ma charakter incydentalny, na przykład przy organizacji debat, seminariów czy spotkań autorskich (np. Instytut Kaszubski w Gdańsku przy promocji książki „Granica polsko-niemiecka na Pomorzu (1920-1939): historia – pamięć – ślady w przestrzeni” czy Biblioteka Miejska w Koninie przy promocji książki „Dziedzictwo niemieckiego protestantyzmu w Polsce”). Wśród tej grupy partnerów znajdują się również lokalne biblioteki, muzea i ośrodki kultury.

Centrum współpracuje też z Urzędem Marszałkowskim Województwa Opolskiego, który np. udostępnia miejsce dla spotkań organizowanych przez CBMN.

CBMN współpracuje również blisko z Centrum Archiwistyki Społecznej (patrz sekcja nr 17: Miejsce w ruchu archiwistyki społecznej).

9. Finansowanie

Centrum finansuje swoje działania głównie (w ok. 70-80%) z niemieckiego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, z funduszy przeznaczonych na działania na rzecz mniejszości, które są przyznawane projektowo (na podstawie wniosków konkursowych). Centrum kieruje swój wniosek najpierw do Związku Niemieckich Stowarzyszeń, który następnie przekazuje go do ministerstwa. Wstępna akceptacja wniosku na kolejny rok kalendarzowy przychodzi bardzo późno, pod sam koniec grudnia. Pierwsze miesiące roku Centrum funkcjonuje używając środków finansowych pochodzących *de facto* ze Związku Niemieckich Stowarzyszeń, a więc wyłącznie na niezbędne wydatki. W tym czasie Centrum nie może również podpisywać umów z wykonawcami zadań. Realne środki z ministerstwa przekazywane są zazwyczaj w marcu lub kwietniu, choć zdarzyło się, że w jednym roku były one dostępne dopiero w sierpniu. Michał Matheja mówi o tym: *To już pod ścianą żeśmy stali zupełnie*.¹²

Centrum korzysta również ze środków publicznych z Polski, zwłaszcza z programów Departamentu Wyznań Religijnych i Mniejszości Narodowych i Etnicznych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji. Z tych funduszy CBMN finansuje w ostatnich latach trzy zadania, pod następującymi tytułami:

- „Bieżąca działalność Centrum Badań Mniejszości Niemieckiej” (m.in. koszty najmu pomieszczeń i bieżące rachunki),
- „Archiwizacja i dokumentacja historii mniejszości niemieckiej” (m.in. przejmowanie i digitalizacja dokumentacji organizacji mniejszości niemieckiej w różnych częściach kraju),
- „Historia i dziedzictwo mniejszości niemieckiej – działalność badawcza” (m.in. prowadzenie badań, organizacja konferencji i debat naukowych, finansowanie publikacji i ich promocji, nagrywanie świadków historii).

¹² M. Matheja, Wywiad.

Zadania „Archiwizacja...” i „Historia i dziedzictwo...” są kontynuacją projektów realizowanych wcześniej przez Centrum jako część DWPN. W obu tych projektach nastąpiła w ostatnich latach stagnacja wysokości środków – mimo rosnących cen i kosztów zatrudnienia, poziom finansowania nie zwiększył się, co oznacza, że dotacje te mają coraz mniejszą siłę nabywczą.

We wrześniu 2024 r. Centrum podpisało również umowę na realizację zadania „Złote wykłady Centrum Badań Mniejszości Niemieckiej” (finansowane z tego samego departamentu).

CBMN dodatkowo finansuje swoje działania z innych programów, choć stanowią one niewielki procent finansów Centrum. Na przykład, w 2023 r. CBMN (wraz z CDWN jako partnerem) realizowało finansowane przez samorząd województwa opolskiego zadanie edukacyjne „Cykl warsztatów dla dzieci i młodzieży: Świadkowie historii mniejszości niemieckiej inspiracją dla młodego pokolenia”. W 2024 r., ze środków tego samego grantodawcy, Centrum sfinansowało zakup drugiego serwera do przechowywania plików cyfrowych w ramach zadania pn. „Rozbudowa systemu zabezpieczenia archiwum cyfrowego (zakup i instalacja serwera)”, konkurs „Nowoczesna infrastruktura dla NGO w Opolskim”.

Centrum złożyło również wnioski w konkursie CAS „Na trwałe. Projekt zabezpieczenia zbiorów społecznych” (2024), nie uzyskało jednak finansowania.

Dochody CBMN spoza środków pochodzących z konkursów publicznych wynoszą zaledwie 2400 zł rocznie – są to składki od organizacji członkowskich (400 zł od każdej z sześciu współtworzących Centrum organizacji). Środki te są przeznaczone na nieprzewidziane wydatki, których nie można pokryć ze środków projektowych.

Finansowanie Centrum prawie wyłącznie w trybie projektowym niesie ze sobą wiele wyzwań związanych m.in. z kłopotliwym planowaniem działań oraz niepewnością co do losów organizacji (patrz też: sekcja nr 15: Problemy).

10. Osoby zaangażowane w tworzenie archiwum

Obecnie CBMN zatrudnia grupę kilku osób współpracujących z Centrum na stałe, tj. kierownika projektu (pełen etat), referentkę ds. biurowych i asystentkę naukową (łącznie pełen etat), koordynatora projektu „Historia i dziedzictwo mniejszości niemieckiej – działalność badawcza” (3/4 etatu), kierownika archiwum i koordynatora projektu „Archiwizacja i dokumentacja historii mniejszości niemieckiej” (łącznie 3/4 etatu) oraz kierownika działu badawczego (1/4 etatu). Choć osoby te są zatrudnione etatowo, to ich wynagrodzenie opłacane jest ze środków projektowych, a więc jest zależne od corocznych decyzji grantodawców.

Główną osobą wykonującą prace archiwalne (m.in. gromadzenie materiałów i ich digitalizacja, nadzorowanie pracy praktykantów, porządkowanie i opisywanie zbiorów,

zabezpieczenie i udostępnianie materiałów) jest kierownik archiwum. Prace archiwum wspomagają również praktykanci i praktykantki oraz wolontariusze (ci ostatni np. przy transkrybowaniu wywiadów).

Poza tym, na przestrzeni lat wokół Centrum wykształciła się grupa osób współpracujących z nim na różnych płaszczyznach, przy różnych okazjach, poza stałą formą płatnej współpracy.

11. Gromadzenie zasobu archiwalnego

Strategie gromadzenia i docieranie do darczyńców

Materiały trafiają do archiwum CBMN poprzez:

- dary pochodzące od organizacji mniejszościowych (fizyczne przekazanie materiałów),
- digitalizację dokumentacji, która w formie fizycznej pozostaje w organizacjach mniejszościowych,
- dary osób prywatnych (fizyczne przekazanie materiałów),
- wywoływanie źródeł – nagrywanie wywiadów ze świadkami historii (któremu może też towarzyszyć digitalizowanie materiałów z archiwów osobistych osób udzielających wywiadów; patrz: załącznik nr 8),
- depozyt – Centrum fizycznie przejmuje materiały do swojego zasobu na czas wykonania cyfrowych kopii, potem zwraca oryginały organizacji, która złożyła depozyt (strategia rzadko wykorzystywana przez Centrum).

Część zbiorów Centrum pochodzi z czasów, gdy nie było ono jeszcze odrębną organizacją, ale projektem w ramach DWPN. Gdy Centrum usamodzielniało się i uzyskało finansowanie oraz siedzibę, materiały te zostały przeniesione z DWPN do CBMN i stanowiły zaczątek zasobu archiwalnego Centrum. W tym czasie były to przede wszystkim materiały cyfrowe, z niewielką liczbą obiektów fizycznych.

Działania Centrum w zakresie gromadzenia mają przede wszystkim charakter ratunkowy – Centrum skupia się na zabezpieczeniu najbardziej zagrożonej dokumentacji organizacji oraz osób fizycznych (poprzez przejęcie fizycznych materiałów lub digitalizację) oraz na nagraniu najstarszych świadków historii. To właśnie wyszukiwanie najbardziej zagrożonych informacji (np. materiały niewłaściwie przechowywane, osierocone, pochodzące od organizacji, których działalność wygasła) jest podstawową strategią gromadzenia materiałów w archiwum.

O charakterze ratunkowym działań archiwum tak mówiła w wywiadzie prasowym jego kierowniczką Ewa Czczor:

[...] śledziliśmy głównie naszą prasę, czy dostawaliśmy wiadomość, na przykład od naszego związku głównego, Związku [Niemieckich] Stowarzyszeń, że w takiej miejscowości zmarł na przykład albo rozchorował się przewodniczący i teraz dowiedzieć się, co tam się dzieje, czy były

jakieś dokumenty i tak dalej. No więc tak to się odbywało, przez kontakty, przez dzwonienie czasem, bardzo często do całkiem obcych ludzi albo docieranie przez kogoś w strukturach, kto te osoby zna. To nie jest tak, że się ludzie nie znają.¹³

W ostatnich latach gromadzenie zasobu było podstawowym zadaniem Centrum związanym z działalnością archiwalną. Stąd wynika duży wzrost wielkości zasobu (zarówno fizycznego, jak i cyfrowego) przy jednocześnie wciąż rosnącej grupie materiałów nieopracowanych. Kierowniczka archiwum zauważyła, że gromadzenie archiwaliów to proces ciągły:

Nie da się zgromadzić tak [od razu]. Ja myślę, jako przedstawicielka mniejszości niemieckiej, że to jest cały czas żywy organ, posiadający naprawdę bardzo rozbudowaną strukturę organizacyjną i nie da się tak z dnia na dzień wszystkiego zdigitalizować, tym bardziej zebrać fizycznie. Więc priorytetem są takie akcje ratunkowe, tam, gdzie te stowarzyszenia się zamykają albo mają trudności lokalowe, personalne, bo to są, umówmy się, w większości to jest praca ludzi, społeczników, którzy od lat gdzieś tam zachowują historię.¹⁴

Szczególnie ważnym działaniem związanym z gromadzeniem zasobów przez Centrum były wizyty w lokalnych organizacjach mniejszościowych, zwłaszcza kołach DFK, co zaowocowało zgromadzeniem ponad 70 zespołów archiwalnych tego typu organizacji. Bardzo istotne w tym procesie były i są kontakty osobiste osób reprezentujących Centrum z przedstawicielami mniejszości, co umożliwiało docieranie do darczyńców (organizacji i osób prywatnych). Szczególną rolę odgrywała w tym procesie kierowniczka archiwum, Ewa Czczor, która była wcześniej lokalną dziennikarką, miała więc liczne kontakty w mniejszości niemieckiej i bardzo dobrą skuteczność w pozyskiwaniu materiałów.

O istotności relacji międzyludzkich w procesie gromadzenia zasobu mówiła E. Czczor następująco:

Myśmy brali udział też w wielu projektach, więc dla mnie to było łatwiejsze. Ja wiedziałam, że np. w danej miejscowości taką osobę znam, więc dzwoniłam do niej. Mówię: „Słuchaj, jest taka sprawa, znasz tą osobę, chciałbyśmy zrobić wywiad. Czy możesz pomóc?”. To jest taka praca z telefonem, trochę taka właśnie reporterska.¹⁵

oraz

I tak to człowiek robi z wielką pasją, bo nieraz zupełnie poza godzinami pracy się okazuje, że kogoś spotykasz ze starych czasów. Część takich zbiorów do nas tak trafiała. Dzięki temu, że mogliśmy wejść np. do domu takiego darczyńcy już nieżyjącego, ale tam rodzina by to wyrzuciła. To jest wbrew pozorom jednak tematyka delikatna, wrażliwa i wymaga podejścia po prostu.¹⁶

¹³ E. Czczor, Wywiad, 9.08.2024.

¹⁴ E. Czczor, Wywiad, 9.08.2024.

¹⁵ E. Czczor, Wywiad, 9.08.2024.

¹⁶ E. Czczor, Wywiad, 9.08.2024.

Podobnie, również kierownik CBMN podkreślał, że jego znajomości i rozpoznawalność w środowisku pomogły Centrum zgromadzić pierwsze zbiory (jeszcze w ramach DWPN):

Ja jestem od bardzo dawna też osadzony w tym świecie mniejszości, jeszcze w czasach przed rejestracją, jeszcze przed przejściem z poprzedniego systemu do demokracji, więc ja tych wszystkich znam, większość znam, oni mnie znają, więc mi też było stosunkowo łatwo do nich dotrzeć i niektórzy mi po prostu przekazywali te swoje dokumenty.¹⁷

Poza eksploataowaniem osobistych kontaktów ważną strategią związaną z gromadzeniem zbiorów przez Centrum jest budowanie swojej marki wśród mniejszości niemieckiej w różnych częściach kraju, to znaczy uświadamianie organizacji i ich członków o tym, że CBMN istnieje i może, a wręcz jest chętne do tego, aby gromadzić dokumentację pochodzącą od lokalnych struktur mniejszości niemieckiej, zwłaszcza w sytuacji, jeśli jest ona zagrożona. Jak wspomina E. Czeczor: *Jeździliśmy też na takie konferencje i już teraz nawet współtworzyliśmy taką konferencję dla tych wszystkich związków po to, żeby ci ludzie mieli świadomość, że my jesteśmy.¹⁸*

Jednocześnie, Weronika Wiese w wywiadzie przyznała, że niektóre organizacje mniejszości niemieckiej wciąż nie zdecydowały się na współpracę i oddanie (lub zezwolenie na digitalizację) swoich materiałów lub zdecydowały się na oddanie tylko części, tej najmniej wartościowej:

Więc tym pierwszym krokiem w ogóle było przekonanie tych ludzi do tego, żeby nam zaufali i pokazali te dokumenty. Niektórzy się do dzisiaj na to nie zdecydowali, są organizacje, do których nie dotarliśmy, bo gdzieś tam blokują po prostu to przekazanie dokumentów. Były też takie sytuacje, że przyjeżdżałam i wiedziałam, że jest archiwum w tej instytucji, a dostawałam jakieś dokumenty w worku na śmieci spakowane: „A to pani sobie przejrzy”. I to były jakieś bzdury totalne, bezwartościowe, kiedy wiedziałam, że są całe posegregowane teczki, tak w zasadzie prawdziwe archiwum w piwnicy tej organizacji i nas na przykład nie wpuszczano tam. Więc to były różne sytuacje.¹⁹

Poza osobistymi kontaktami, Centrum stara się docierać do darczyńców poprzez apele pojawiające się w prasie mniejszościowej (np. w trakcie wywiadów dot. działalności CBMN) oraz na swojej stronie internetowej i w mediach społecznościowych (Facebook).

Selekcja archiwalna

CBMN nie ma formalnie określonych kryteriów selekcji archiwalnej.

Podstawowym kryterium selekcji archiwalnej jest przystawanie do tematu działalności Centrum (tj. historii i teraźniejszości struktur organizacyjnych mniejszości niemieckiej w Polsce). Centrum zainteresowane jest przede wszystkim tworzeniem się struktur

¹⁷ M. Matheja, Wywiad.

¹⁸ E. Czeczor, Wywiad, 9.08.2024.

¹⁹ W. Wiese, Wywiad dot. Centrum Badań Mniejszości Niemieckiej, 6.08.2024, rozmawiała M. Wiśniewska-Drewniak.

mniejszości niemieckiej w okresie późnego PRL-u (nielegalnie) oraz po 1990 r. (legalnie). Centrum nie przyjmuje więc materiałów przedwojennych dotyczących mniejszości niemieckiej, choć posiada nieliczne materiały sprzed II wojny światowej wchodzące do archiwów prywatnych (materiały rodzinne).

Świadców historii do wywiadów dobierano szczególnie pod kątem wieku (nagrywając zwłaszcza najstarszych).

W przypadku organizacji mniejszości niemieckiej, które zakończyły działalność, Centrum przyjmuje wszystkie materiały za wyjątkiem dokumentacji finansowej, choć w przypadku organizacji, po których została bardzo niewielka część dokumentacji Centrum przejmuje również dokumentację finansową (np. faktury, rachunki), ponieważ mogą być jedynymi źródłami nazwisk osób zaangażowanych w działalność danej organizacji.

Co ciekawe, w przypadku digitalizacji dokumentacji organizacji mniejszościowych na miejscu (w terenie) decyzje dotyczące selekcji materiałów do skopiowania są podejmowane przez współpracowników Centrum na bieżąco, w trakcie przeglądania dokumentacji okazanej przez daną organizację. Z doświadczenia współpracowników Centrum wynika jednak, że twórcy organizacji niekiedy inaczej postrzegają wartość dokumentacji swojej organizacji i, na przykład, są przekonani o wysokiej wartości korespondencji pochodzącej z centrali organizacji (powtarzalnej, dostępnej i zarchiwizowanej przez CBMN w innych lokalnych organizacjach lub w centrali), nie dostrzegają za to wartości informacji w dokumentacji specyficznej, szczegółowej, dotyczącej konkretnej działalności w danej miejscowości (najbardziej wartościowej dla Centrum).

12. Przechowywanie zasobu archiwalnego

Materiały tradycyjne przechowywane są w wyposażonej w regały przesuwne piwnicy budynku przy ul. Szpitalnej 7a. Część magazynowa jest używana przez CBMN oraz Centralną Bibliotekę Polsko-Niemiecką im. J. von Eichendorffa (części magazynowe Centrum i Biblioteki nie są od siebie fizycznie oddzielone, a po prostu część regałów jest używana przez Centrum, a część przez Bibliotekę). CBMN używa części regałów do przechowywania swoich własnych publikacji (każda z ponad 20 wydanych przez Centrum książek została wydrukowana w kilkuset egzemplarzach, zajmują więc немало miejsca i nie mieszczą się w przestrzeni biurowej na piętrze; do momentu ich rozdysponowania publikacje są przechowywane na regałach w piwnicy).

Ze względu na bliskość rzeki i umiejscowienie w piwnicy, pomieszczenia magazynowe są wilgotne – Centrum prowadzi obserwację klimatu w pomieszczeniu (temperatura i wilgotność), jest ono również wyposażone w osuszacze i filtry powietrza. Materiały fizyczne zgromadzone przez Centrum są w relatywnie dobrym stanie fizycznym.

Materiały przechowywane fizycznie w magazynie znajdują się w większości w profesjonalnych bezkwasowych pudłach i teczkach; niektóre nieopracowane materiały czekają jeszcze na przeniesienie do profesjonalnych opakowań (patrz: załączniki nr 3, 13–15).

Materiały cyfrowe przechowywane są na serwerach komputerowych. Oba serwery znajdują się w głównej siedzibie Centrum.

13. Opracowanie zasobu archiwalnego

Ze względu na charakter ratowniczy działań dokumentacyjnych CBMN, opracowanie zasobu archiwalnego zeszło na dalszy plan, a priorytetem było gromadzenie materiałów (w formie fizycznej i cyfrowej). W efekcie duża część zasobu jest nieopracowana.

Podstawowym narzędziem stosowanym w opracowaniu materiałów Centrum jest Otwarty System Archiwizacji (OSA) administrowany przez Centrum Archiwistyki Społecznej oraz zasady i dobre praktyki prezentowane przez CAS w trakcie szkoleń oraz w materiałach edukacyjnych.

Archiwum uzyskało w OSA kod PL_1042.

W portalu Zbiory Społeczne widnieją opisy archiwalne 31 zespołów/zbiorów, 317 serii i podserii oraz 2498 jednostek archiwalnych (stan na 28.10.2024). Część materiałów wpisana do OSA nie jest dostępna na portalu Zbiory Społeczne, a więc te opisy archiwalne są widoczne wyłącznie z poziomu lokalnego administratora systemu – tylko dla pracowników Centrum. Jest tak m.in. ze względu na ochronę danych osobowych oraz trwające prace związane z opracowaniem.

Część opisu archiwalnego w portalu Zbiory Społeczne dostępna jest w dwóch wersjach językowych – polskiej i niemieckiej (m.in. nazwa i opis archiwum, nazwy zespołów/zbiorów, indeksy rzeczowe). Również nazwy miejscowości występują często w dwóch wersjach językowych – np. w indeksie geograficznym do zespołu/zbioru („powiązane miejsca”) oraz w niektórych nazwach serii zawierających nazwy miejscowości (np. „DFK Błotnica Strzelecka/Blottnitz”).

Struktura zasobu podyktowana jest przez architekturę systemu OSA i jest tradycyjnym, zgodnym z ISAD(G) podziałem na zespoły/zbiory – serie i podserie – jednostki archiwalne – dokumenty.

Na poziomie zespołu/zbioru znajdują się:

- zespoły osobiste działaczy na rzecz mniejszości niemieckiej, nazwane kolekcjami (np. „Kolekcja Heinricha Weisera/Sammlung Heinrich Weiser” PL_1042_002, „Kolekcja Bruno Kosaka/Sammlung Bruno Kosak” PL_1042_018),

- zespoły organizacji mniejszości niemieckiej, nazwane od nazwy organizacji (np. „Związek Mniejszości Niemieckiej w Gdańsku/Bund der Deutschen Minderheit in Danzig” PL_1042_012, „Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Niemców Województwa Śląskiego/Sozial-Kulturelle Gesellschaft der Deutschen in der Woiwodschaft Schlesien” PL_1042_004),
- zbiory utworzone przez Centrum, w tym zbiory wywiadów i prasy (np. „Wywiady z założycielami organizacji mniejszości/Interviews mit Gründungsmitgliedern der Deutschen Minderheit” PL_1042_006, „Kolekcja Niemcy sądecy – publikacje” PL_1042_035, „Oberschlesien – czasopismo” PL_1042_039, „Kolekcja prasy/Pressearchiv” PL_1042_042, „Artefakty/materiały promocyjne/gadżety” PL_1042_055).

Na poziomie zespołu/zbioru w portalu znajdują się następujące informacje (nazwy pól opisu – podane w oryginale; patrz: załącznik nr 16):

- nazwa zespołu/zbioru,
- data powstania materiału,
- twórca materiału,
- zawartość rekordu (liczba serii i podserii, jednostek archiwalnych i dokumentów),
- drzewo rekordu (interaktywny, rozwijalny wykaz serii, podserii, jednostek archiwalnych i dokumentów),
- co przedstawia ten materiał? (krótki opis zawartości zespołu/zbioru)
 - w tym miejscu w przypadku zespołów organizacji widnieje informacja, czy materiały są fizycznie w posiadaniu CBMN, czy tylko w cyfrowych kopiach, np. „Materiały znajdujące się w zespole są efektem digitalizacji prowadzonej w terenie przez współpracowników Domu Współpracy Polsko-Niemieckiej i Centrum Badań Mniejszości Niemieckiej. Oryginały dokumentów częściowo nie znajdują się w Archiwum CBMN, lecz w poszczególnych komórkach organizacyjnych, które udostępniły swoje zbiory w celu wykonania ich cyfrowych kopii”,
- wykorzystanie materiałów i kontakt z archiwum społecznym
 - w polu „Miejsce dostępu do materiału” znajduje się informacja o topograficznym umiejscowieniu materiałów w magazynie archiwum, np. „Zbiory fizyczne regał 4 półki od A do O”,
- informacje uzupełniające (sygnatura archiwalna i języki).

Nie wszystkie widoczne w portalu zbiory/zespoły w archiwum CBMN posiadają w swoim opisie wszystkie pola – niektóre nie mają drzewa rekordu (a więc żadnych wprowadzonych serii, podserii, jednostek i dokumentów – mają tylko opis na poziomie

zespołu/zbioru)²⁰, niektóre nie mają również opisu zawartości (a więc opis zespołu to przede wszystkim nazwa i numer zespołu).²¹

W przypadku niektórych zespołów wytworzonych przez osoby prywatne w polu „Co przedstawia ten materiał?” znajdują się informacje o życiorysie aktotwórcy (patrz: załącznik nr 17).

Wewnętrzna struktura zespołów organizacji mniejszości wynika, z jednej strony, z własnej struktury organizacji (m.in. występowania kół lokalnych w ramach organizacji lub organizacji członkowskich w ramach organizacji parasolowej), z drugiej strony związana jest z faktem, że są to głównie zespoły szczątkowe lub fragmentaryczne, więc układ w zespole jest wynikiem tego, jaka dokumentacja się zachowała. Jednocześnie, wewnętrzna struktura zespołów jest niejednorodna; koła lokalne organizacji mniejszości mogą być albo seriami/podseriami w zespole²², albo jednostkami archiwalnymi.²³

Niższe poziomy opisu archiwalnego w OSA, tj. na poziomie serii i podserii oraz jednostki archiwalnej zawierają bardzo podobne pola opisu, co na poziomie zespołu/zbioru, a więc nazwa/tytuł, data powstania, powiązane miejsca, zawartość rekordu, drzewo rekordu, wykorzystanie materiałów i kontakt z archiwum społecznym, informacje uzupełniające. To ostatnie pole, zależnie od poziomu opracowania oraz poziomu opisu danego rekordu, może zawierać np. informacje dot. liczby dokumentów, typów materiałów, liczby stron oraz indeksy rzeczowe.

Jaśniejszą i bardziej powtarzalną strukturę mają kolekcje zawierające wywiady nagrywane przez DWPN i CBMN: „Wywiady biograficzno-narracyjne/Biographisch-narrative Interviews” oraz „Wywiady z założycielami organizacji młodzieżowych/Interviews mit Gründungsmitgliedern von Jugendorganisationen”.

Kolekcje te są podzielone na serie, z których każda odpowiada jednemu rozmówcy. Nazwa serii odpowiada imieniu i nazwisku rozmówcy, chyba, że osoba zażyczyła sobie

²⁰ Np. Archiwum CBMN, Wywiady z założycielami organizacji mniejszości/Interviews mit Gründungsmitgliedern der Deutschen Minderheit, sygn. PL_1042_006, https://zbioryspoleczne.pl/zbiory/PL_1042_006 [dostęp: 4.11.2024].

²¹ Np. Archiwum CBMN, Kolekcja Helmuta Paisdziora/Sammlung Helmut Paisdzior, sygn. PL_1042_014, https://zbioryspoleczne.pl/zbiory/PL_1042_014 [dostęp: 4.11.2024].

²² Jak w wypadku podserii o nazwie „DFK Błotnica Strzelecka/Blottnitz”: Archiwum CBMN, Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Niemców na Śląsku Opolskim/Sozial-Kulturelle Gesellschaft der Deutschen im Opperler Schlesien, seria „DFK Błotnica Strzelecka/Blottnitz”, sygn. PL_1042_003_002_001, https://zbioryspoleczne.pl/serie/PL_1042_003_002_001 [dostęp: 4.11.2024].

²³ Jak w wypadku jednostki archiwalnej o tytule „Towarzystwo Społeczno Kulturalne Mniejszości Niemieckiej Koło Nowogard/Sozial Kulturelle Gesellschaft der Deutschen Minderheit Kreis Neugard”; Archiwum CBMN, Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Mniejszości Niemieckiej Województwa Zachodniopomorskiego w Szczecinie/Sozial-Kulturelle Gesellschaft der Deutschen Minderheit in Stettin, „Towarzystwo Społeczno Kulturalne Mniejszości Niemieckiej Koło Nowogard/Sozial Kulturelle Gesellschaft der Deutschen Minderheit Kreis Neugard”, sygn. PL_1042_041_010, https://zbioryspoleczne.pl/jednostki/PL_1042_041_010 [dostęp: 4.11.2024].

anonimizacji (wtedy nazwa serii to słowo „Anonim” + numer rozmówcy, np. Anonim 202001). Wewnątrz serii występuje jednostka archiwalna zawierająca wywiad, w której znajdują się dwa dokumenty – nagranie audio wywiadu oraz transkrypcja (lub opis i transkrypcja) wywiadu. W osobnych jednostkach archiwalnych znajdują się pozostałe materiały – współczesne fotografie rozmówcy oraz dokumenty pochodzące z archiwum osobistego rozmówcy, zdigitalizowane w trakcie rozmowy (patrz: załącznik nr 18).

14. Udostępnianie zasobu archiwalnego

CBMN nie ma wydzielonej przestrzeni do udostępniania zasobu (pracowni/czytelni naukowej) ani regulaminu udostępniania – udostępnianie nie odbywa się systemowo, lecz raczej incydentalnie, gdy ktoś zgłosi potrzebę dostępu do jakichś materiałów. Jednocześnie, archiwum to nie jest zamknięte dla osób z zewnątrz. Brak dużego nacisku na udostępnianie materiałów wynika raczej ze skupienia się na działalności ratowniczej (gromadzeniu materiałów) i relatywnie młodego wieku inicjatywy. Jednocześnie, niektóre materiały CBMN znajdują się w internecie i są ogólnodostępne, bez żadnych obostrzeń (na portalu Zbiory Społeczne CBMN udostępnia prawie 2100 plików (stan na 28.10.2024)).

Duża część zasobu pochodzi jednak z relatywnie niedawnego okresu (od lat 90. do współczesności) oraz zawiera dane wrażliwe, w tym dane osobowe i adresowe oraz informacje o np. przemocy czy dyskryminacji. Z tego powodu część zasobu jest przez Centrum szczególnie chroniona i nie jest udostępniana w internecie, choć można do tych materiałów uzyskać dostęp po kontakcie z Centrum. W takim wypadku, Centrum jest w stanie wysłać cyfrową kopię materiałów użytkownikowi poprzez e-mail (duża część zasobu jest zapisana w formie cyfrowej – natywnie lub jako kopie). Wyjątek stanowią wywiady, które, ze względu na wrażliwość zawartych w nich informacji, udostępnianie są w takim wypadku na miejscu i z większą kontrolą nad celem dostępu do informacji (poza rodziną rozmówcy, która może uzyskać kopię wywiadu).

Centrum udostępnia swoje zasoby przede wszystkim współpracownikom, w celach badawczych (tj. w celu realizacji zadań badawczych zleconych przez Centrum), a także innym badaczom, którzy zwracają się do Centrum w sprawie dostępu do materiałów na jakiś konkretny temat. Oprócz badaczy do Centrum zgłaszają się też instytucje oraz redakcje gazet. Rocznie CBMN odpowiada na pomiędzy 5 a 10 takich zapytań o dostęp.

15. Problemy

Podstawowym problemem w funkcjonowaniu CBMN jest zarządzanie projektowe – fundusze przyznawane są Centrum z roku na rok, co powoduje brak możliwości

długofalowego planowania oraz trudności w finansowaniu bieżących spraw, na które nie przewidziano grantu (np. tak banalna sprawa, jak naprawa zepsutej drukarki).

Jest to związane również z permanentną niepewnością istnienia Centrum, o której następująco wypowiedział się kierownik CBMN, Michał Matheja:

Tak naprawdę nie jesteśmy w stanie funkcjonować na zasadzie rocznego projektu, bo taki cykl produkcyjny od momentu, kiedy zaczynamy jakieś badania do momentu, kiedy wydamy książkę w jednej, w drugiej wersji językowej, to pięć lat to jest absolutne minimum, a to i tak jest już rekordowo szybko. Więc z punktu widzenia jakiegoś rozwoju, czy chociażby stabilizacji, to tak naprawdę musielibyśmy mieć pewność taką, że gdzieś jesteśmy do jakichś założeń wpisani, że może nam czasem dadzą trochę mniej, ale nie powiedzą, że z roku na rok na przykład kompletnie ucinają to finansowanie. To jest absolutnie najważniejsze.²⁴

Istotnym problemem jest również niestabilność zatrudnienia dla pracowników, wspomniana przez M. Matheję:

Przede wszystkim najważniejsza jest taka stabilizacja, to, że my na Boże Narodzenie nie do końca wiemy, czy po Nowym Roku mamy przyjść do pracy jeszcze, czy nie. Trochę przesadzam, ale nie aż tak bardzo w tym momencie.²⁵

Niestabilne warunki oraz niskie możliwości finansowania wynagrodzeń przy jednoczesnych dużych wymaganiach pracy w Centrum powodują również problemy natury kadrowej, o czym następująco mówił M. Matheja:

[...] warunki pracy, które możemy zaoferować naszym pracownikom, one nie wpływają pozytywnie na stabilność. Zwłaszcza przy takim małym składzie, taka duża rotacja, to jest niestety bardzo trudna, no bo jesteśmy w kompletnie niszowym obszarze. Czyli, po pierwsze, potrzebujemy ludzi, którzy znają język, znają środowisko i problematykę. No i jeszcze w kontekście tych swoich, sobie przypisanych zadań, mają jakąś taką podstawową orientację. Jest takich ludzi bardzo niewielu. [...] W ramach tych projektów wynagrodzenia nie przystają do kwalifikacji tych ludzi.²⁶

Duże skupienie na działaniach ratowniczych, a więc na gromadzeniu materiałów, przy jednoczesnym braku czasu, aby je na bieżąco opracowywać, spowodował braki w opracowaniu zasobu. Jest to zadanie bardzo czasochłonne i częściowy etat kierownika archiwum nie jest w stanie tego nadgonić. Generalnie, w odczuciu przedstawicieli Centrum jest jeszcze bardzo wiele do zrobienia i nie dość czasu, aby osiągnąć wszystkie cele.

Duże wyzwanie w codziennej działalności Centrum stanowi jego siedziba, a konkretnie dzielenie przestrzeni magazynowej z biblioteką (brak pełnej kontroli nad tym, kto przebywa w magazynie), umiejscowienie magazynu w piwnicy, niedaleko rzeki (trudne warunki klimatyczne, wilgotność), wysokie temperatury w budynku latem, brak miejsca do zaparkowania przed budynkiem (problemy przy akcesji oraz odbieraniu publikacji

²⁴ M. Matheja, Wywiad.

²⁵ M. Matheja, Wywiad.

²⁶ M. Matheja, Wywiad.

lub przywożeniu gości do siedziby), dość duża odległość i liczba schodów pomiędzy archiwum a pomieszczeniami biurowymi Centrum.

Poza powyższymi problemami, Centrum mierzy się również z wyzwaniami związanymi bezpośrednio z charakterem zasobu, który gromadzi. Wyzwaniem jest na przykład rozproszenie materiałów organizacji mniejszości niemieckiej w domach działaczy oraz różnorodny i skomplikowany, trudny do objęcia w całości krajobraz organizacji mniejszości niemieckiej (w którym zawierają się m.in. organizacje ogólne, związki kobiet, organizacje młodzieżowe, zawodowe, np. rolników).

16. Plany na przyszłość

W przyszłości CBMN planuje nadrobić zaległości w opracowaniu zgromadzonych materiałów, być może (zdaniem E. Czeczor) również przenieść więcej pracy na udostępnianie zbiorów. Ponadto, celem na przyszłość jest dalsze przejmowanie dokumentacji z organizacji mniejszościowych, które (ze względu na starzejące się pokolenie działaczy) będą się dalej zamykać.

Jednocześnie, wśród marzeń osób związanych z Centrum jest poprawa warunków przechowywania zasobu (zwiększenie bezpieczeństwa i polepszenie warunków klimatycznych) oraz poprawa warunków pracy – a więc zaadresowanie wyzwań związanych z siedzibą organizacji.

17. Miejsce w ruchu archiwistyki społecznej

Od kilku lat CBMN związane jest z ruchem archiwistyki społecznej firmowanym najpierw przez Ośrodek KARTA, potem (od 2020 r.) przez Centrum Archiwistyki Społecznej (współpraca rozpoczęła się jeszcze gdy Centrum było częścią DWPN). Współpracownicy Centrum uczestniczyli w aktywnościach z zakresu edukacji archiwistów społecznych, w tym związanych z użytkowaniem systemu OSA, który jest podstawowym narzędziem pracy archiwum CBMN. Centrum jest również uczestnikiem programu CAS „Społeczna Grupa Testerów”, włączając się w doskonalenie oprogramowania.

Przedstawiciele CAS brali również udział w seminariach dla współpracowników Centrum, m.in. w spotkaniu w Bielsku-Białej w sierpniu 2024 r.

18. Bibliografia

Wywiady własne:

Czeczor E., Wywiad dot. Centrum Badań Mniejszości Niemieckiej, 5.08.2024, rozmawiała M. Wiśniewska-Drewniak.

Czeczor E., Wywiad dot. Centrum Badań Mniejszości Niemieckiej, 9.08.2024, rozmawiała M. Wiśniewska-Drewniak.

Galla R., Wywiad dot. Centrum Badań Mniejszości Niemieckiej, 7.08.2024, rozmawiała M. Wiśniewska-Drewniak.

Matheja M., Wywiad dot. Centrum Badań Mniejszości Niemieckiej, 5.08.2024, rozmawiała M. Wiśniewska-Drewniak.

Mazurkiewicz M., Wywiad dot. Centrum Badań Mniejszości Niemieckiej, 7.08.2024, rozmawiała M. Wiśniewska-Drewniak.

Paidzior H., Wywiad dot. Centrum Badań Mniejszości Niemieckiej, 7.08.2024, rozmawiała M. Wiśniewska-Drewniak.

Wiese W., Wywiad dot. Centrum Badań Mniejszości Niemieckiej, 6.08.2024, rozmawiała M. Wiśniewska-Drewniak.

Pomoce archiwalne:

Centrum Badań Mniejszości Niemieckiej (PL_1042) na portalu Zbiory Społeczne, https://zbioryspoleczne.pl/archiwa/PL_1042 [dostęp: 28.10.2024].

Archiwum CBMN, Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Niemców na Śląsku Opolskim/Sozial-Kulturelle Gesellschaft der Deutschen im Oppelner Schlesien, sygn. PL_1042_003, https://zbioryspoleczne.pl/zbiory/PL_1042_003 [dostęp: 4.11.2024].

Pozostałe źródła:

„Dziadek z Wehrmachtu” - wystawa w Muzeum Śląska Opolskiego, „Dzieje.pl Portal Historyczny”, 13.03.2015 (aktualizacja: 19.07.2016), <https://dzieje.pl/wystawy/dziadek-z-wehrmachtu-wystawa-w-muzeum-slaska-opolskiego> [dostęp: 28.10.2024].

„Jesteśmy potrzebni” [Wywiad z Ewą Czeczor, rozmawiał Lucas Netter], „Wochenblatt Zeitung der Deutschen in Polen”, 6.03.2024, <https://wochenblatt.pl/pl/wir-werden-gebraucht/> [dostęp: 28.10.2024].

„Neues” Zentrum, neue Herausforderungen [Wywiad z Magdaleną Lapshin, rozmawiał Rudolf Urban], „Wochenblatt Zeitung der Deutschen in Polen”, 17.06.2020, <https://wochenblatt.pl/pl/neues-zentrum-neue-herausforderungen/> [dostęp: 5.08.2024].

Centrum Badań Mniejszości Niemieckiej – strona internetowa, <https://fzentrum.pl/> [dostęp: 16.10.2024].

Centrum Badań Mniejszości Niemieckiej / Forschungszentrum der DMi w serwisie Facebook, <https://www.facebook.com/fzentrum> [dostęp: 16.10.2024].

Ogiolda K., Centrum Badań Mniejszości Niemieckiej będzie wkrótce działać w nowej siedzibie w Opolu, „Nowa Trybuna Opolska” (serwis on-line NTO), 12.05.2020,

<https://nto.pl/centrum-badan-mniejszosci-niemieckiej-bedzie-wkrotce-dzialac-w-nowej-siedzibie-w-opolu/ar/c1-14963172> [dostęp: 3.11.2024].

Wspólne Oświadczenie Okrągłego Stołu w sprawie wspierania niemieckiej mniejszości w Polsce i obywateli niemieckich polskiego pochodzenia i Polaków w Niemczech, zgodnie z niemiecko-polskim Traktatem o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy, Warszawa, dnia 12 czerwca 2011 r., <https://skgd.pl/wp-content/uploads/2021/11/Wspolne-Owiadczenie-Okrgego-Stou.pdf> [dostęp: 18.10.2024].

Opracowania:

Matheja M., *Centrum Badań Mniejszości Niemieckiej*, „Rocznik Polsko-Niemiecki”, 2018, nr 26, s. 161-169.

Załączniki

Załącznik nr 1

Siedziba CBMN przy ul. Szpitalnej 7a w Opolu, współdzielona m.in. z Centralną Biblioteką Polsko-Niemiecką im. Josepha von Eichendorffa – wejście główne; fot. MWD (5.08.2024)

Załącznik nr 2

Lista zespołów/zbiorów w CBMN na portalu Zbiory Społeczne, https://zbioryspoleczne.pl/archiwa/PL_1042 [dostęp: 28.10.2024]:

Kolekcja Gerharda Bartodzieja / Sammlung Gerhard Bartodziej, PL_1042_001

Kolekcja Heinricha Weisera / Sammlung Heinrich Weiser, PL_1042_002

Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Niemców na Śląsku Opolskim / Sozial-Kulturelle Gesellschaft der Deutschen im Oppelner Schlesien, PL_1042_003

Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Niemców Województwa Śląskiego / Sozial-Kulturelle Gesellschaft der Deutschen in der Woiwodschaft Schlesien, PL_1042_004

Związek Stowarzyszeń Niemieckich Warmii i Mazur / Verband der deutschen Gesellschaften in Ermland und Masuren, PL_1042_005

Wywiady z założycielami organizacji mniejszości / Interviews mit Gründungsmitgliedern der Deutschen Minderheit, PL_1042_006

Związek Młodzieży Mniejszości Niemieckiej / Bund der Jugend der Deutschen Minderheit, PL_1042_007

Wywiady z założycielami organizacji młodzieżowych / Interviews mit Gründungsmitgliedern von Jugendorganisationen, PL_1042_008

Olsztyńskie Stowarzyszenie Mniejszości Niemieckiej w Olsztynie / Allensteiner Gesellschaft Deutscher Minderheit, PL_1042_009

Kolekcja Richarda Donitzya / Sammlung Richard Donitz, PL_1042_010

Towarzystwo Mniejszości Niemieckiej w Bydgoszczy / Gesellschaft der Deutschen Minderheit in Bromberg, PL_1042_011

Związek Mniejszości Niemieckiej w Gdańsku / Bund der Deutschen Minderheit in Danzig, PL_1042_012

Związek Mniejszości Niemieckiej w Lęborku/ Bund der Deutschen Minderheit Ortsgruppe Lauenburg, PL_1042_013

Kolekcja Helmuta Paisdziora/ Sammlung Helmut Paisdzior, PL_1042_014

Kolekcja Friedricha Schikory/ Sammlung Friedrich Schikora, PL_1042_015

Kolekcja Wilibalda Waniek / Sammlung Wilibald Waniek, PL_1042_016

Kolekcja Bruno Kosaka/ Sammlung Bruno Kosak, PL_1042_018

Kolekcja Georga Brylki / Sammlung Georg Brylka, PL_1042_020

Wywiady biograficzno-narracyjne / Biographisch-narrative Interviews, PL_1042_024

Kwerenda archiwalna w "Trybunie Opolskiej", PL_1042_026

Kolekcja Henryka Krolla / Sammlung Henryk Kroll, PL_1042_028

Wywiady "Dziadek z Wehrmachtu" / Interviews "Der Grossvater aus der Wehrmacht",
PL_1042_029

Kolekcja Niemcy sudeccy – publikacje, PL_1042_035

Unser Oberschlesien – czasopismo, PL_1042_038

Oberschlesien – czasopismo, PL_1042_039

Kolekcja Marii Kwiecińskiej / Sammlung Maria Kwiecińska, PL_1042_040

Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Mniejszości Niemieckiej Województwa
Zachodniopomorskiego w Szczecinie / Sozial-Kulturelle Gesellschaft der Deutschen
Minderheit in Stettin, PL_1042_041

Kolekcja prasy/ Pressearchiv, PL_1042_042

Zbiory archiwalne Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego Niemców na Śląsku Opolskim
/ Sammlung der Sozial-Kulturellen Gesellschaft der Deutschen im Opperlner Schlesien,
PL_1042_043

Kolekcja Alfreda Theisena/Sammlung Alfred Theisen, PL_1042_046

Artefakty / materiały promocyjne / gadżety, PL_1042_055

Załącznik nr 3

Medal pamiątkowy z okazji dwusetnej rocznicy urodzin Józefa Lompy przyznany Bernardowi Smolarkowi oraz sposób jego przechowywania w pudle archiwizacyjnym; Archiwum CBMN; fot. MWD

Załącznik nr 4

Kronika dokumentująca kolonie letnie dzieci mniejszości niemieckiej w Głuchołazach (Ziegenhals) w 1999 r. organizowane przez Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Niemców na Śląsku Opolskim; Archiwum CBMN; fot. MWD

Załącznik nr 5

Czasopismo „Mein Beskidenland. Heimatzeitschrift der Beskidendeutschen”, numer z 1978 r.; Archiwum CBMN; fot. MWD

Załącznik nr 6

Przykład listy ludności niemieckiej podpisanej świadomie i bez przymusu – tzw. „listy Krolla” z Antoniowa; Archiwum CBMN

LISTE / LISTA
von Bürgern deutscher Nationalität bewußt und ohne Zwang unterschrieben
/ludności niemieckiej podpisanej świadomie i bez przymusu

nr. p.	Name und Vorname Nazwisko i imię	Anschrift Adres	Geburts- tag und - ort Data i miejsce urodzenia	Volkszuge- hörigkeit Narodowość	Unter- schrift Podpis
	[redacted] Maria	[redacted]	[redacted]	niemiecka	[redacted]
	[redacted] Bernard	[redacted]	[redacted]	niemiecka	[redacted]
	[redacted] Maria	[redacted]	[redacted]	niemiecka	[redacted]
	[redacted] Hubert	[redacted]	[redacted]	niemiecka	[redacted]
	[redacted] Franciszka	[redacted]	[redacted]	niemiecka	[redacted]
	[redacted] Józef	[redacted]	[redacted]	niemiecka	[redacted]
	[redacted] Lucja	[redacted]	[redacted]	niemiecka	[redacted]
	[redacted] Jerzy	[redacted]	[redacted]	niemiecko	[redacted]
	[redacted] Elżbieta	[redacted]	[redacted]	niemiecka	[redacted]
	[redacted] Irene	[redacted]	[redacted]	niemiecka	[redacted]
	[redacted] Marek	[redacted]	[redacted]	niemiecka	[redacted]
	[redacted] Dorote	[redacted]	[redacted]	niemiecko	[redacted]
	[redacted] Józef	[redacted]	[redacted]	niemiecka	[redacted]

Załącznik nr 7

Czekające na opracowanie fotografie pochodzące od organizacji mniejszości niemieckiej; Archiwum CBMN, fot. MWD

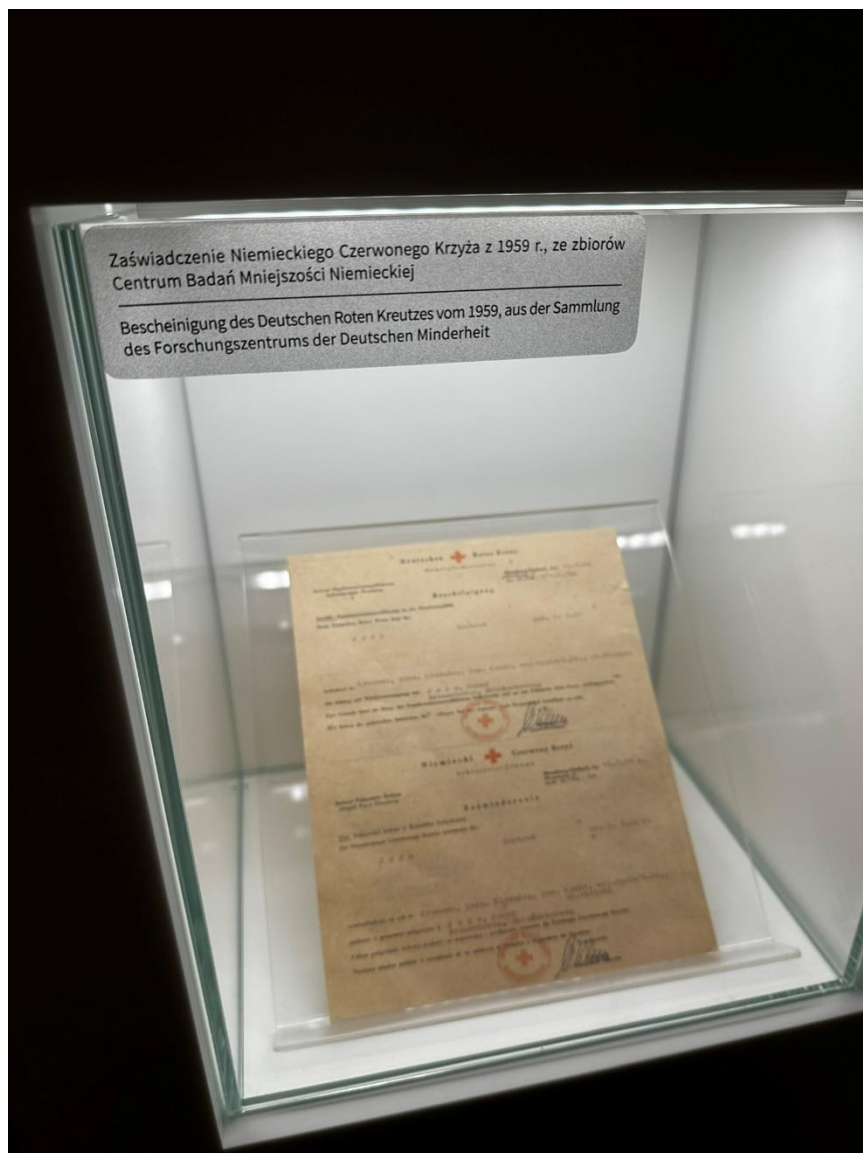
Załącznik nr 8

Fotografia wykonana przy okazji nagrywania wywiadu biograficzno-narracyjnego ze świadkiem historii; Gertrud Grabinski (udzielająca wywiadu, po lewej) i Ewa Czczor (nagrywająca wywiad z ramienia CBMN, po prawej); Archiwum CBMN, Wywiady biograficzno-narracyjne, Gertrud Grabinski, sygn. PL_1042_024_053_003, https://zbioryspoleczne.pl/jednostki/PL_1042_024_053_003 [dostęp: 28.10.2024].

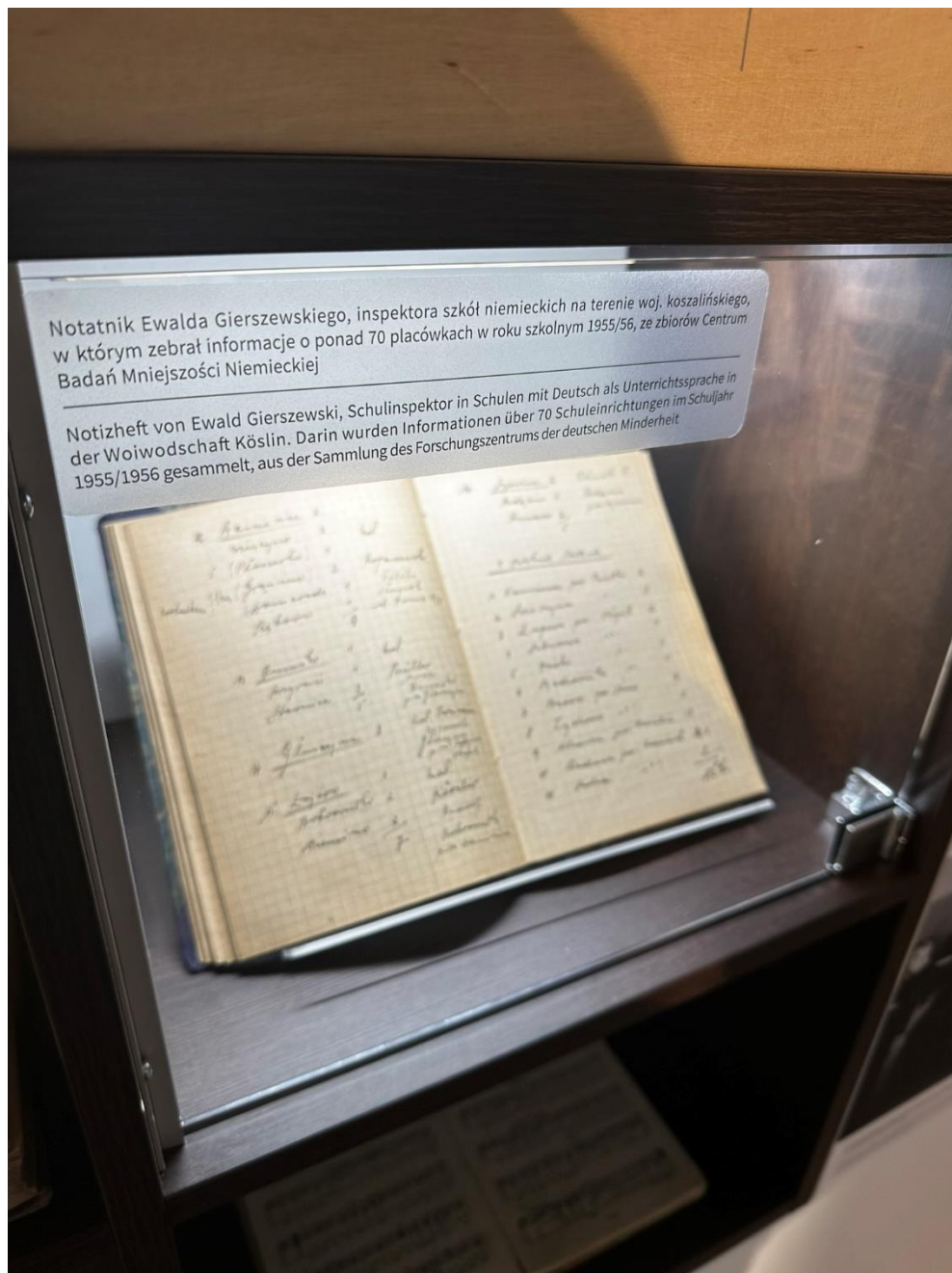
Załącznik nr 9

Ekspонат na wystawie stałej Centrum Dokumentacyjno-Wystawienniczego Niemców w Polsce pochodzący ze zbiorów CBMN: Zaświadczenie Niemieckiego Czerwonego Krzyża z 1959 r.

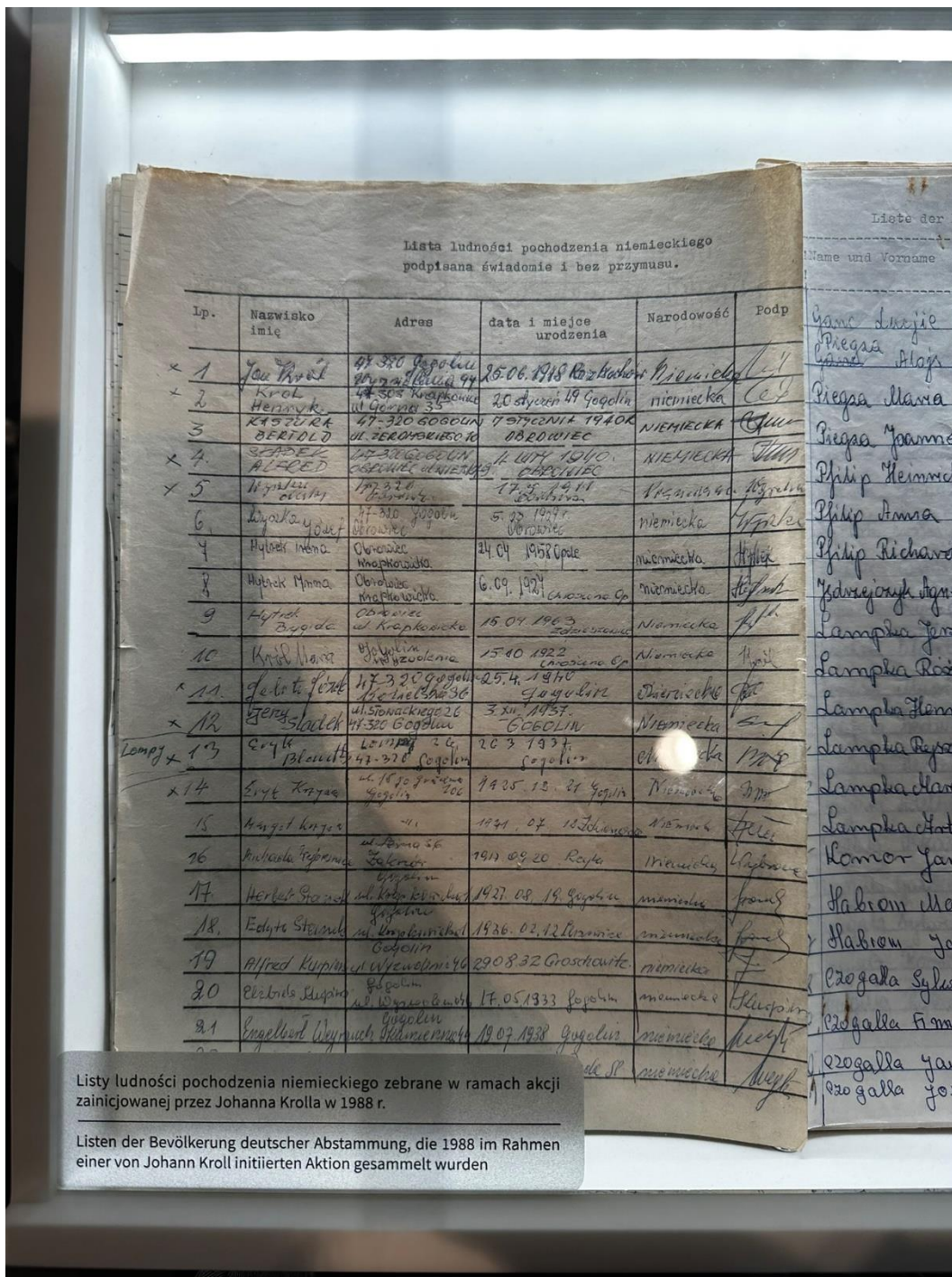
Załącznik nr 10

Ekspонат на выставке стаѐл Centrum Dokumentacyjno-Wystawienniczego Niemc6w w Polsce pochodzący ze zbior6w CBMN: Notatnik Ewalda Gierszewskiego

Załącznik nr 11

Ekspонат na wystawie stałej Centrum Dokumentacyjno-Wystawienniczego Niemców w Polsce pochodzący ze zbiorów CBMN: Tak zwana „Lista Krolla”

Załącznik nr 12

Fragment wystawy stałej Centrum Dokumentacyjno-Wystawienniczego Niemców w Polsce, fot. MWD (5.08.2024)

Załącznik nr 13

Przestrzeń magazynowa CBMN, widoczne półki regałów przesuwnych i pudła zbiorcze, fot. MWD (5.08.2024).

Załącznik nr 14

Przestrzeń magazynowa CBMN, widoczne półki regałów przesuwanych i pudła zbiorcze wraz z naklejkami z pieczęcią archiwum oraz opisem archiwalnym, fot. MWD (5.08.2024).

Załącznik nr 15

Teczka w wiązce, widoczna pieczęć archiwum oraz naklejka z sygnaturą archiwalną, fot. MWD (9.08.2024).

Zespół/Zbiór
Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Niemców na Śląsku Opolskim / Sozial-Kulturelle Gesellschaft der Deutschen im Oppelner Schlesien

Data powstania materiału
1990

Twórca materiału
Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Niemców na Śląsku Opolskim / Sozial-Kulturelle Gesellschaft der Deutschen im Oppelner Schlesien

Pełne informacje o zespole/zbiorze znajdziesz poniżej.

Udostępnij

Zawartość rekordu

Drzewo rekordu

Co przedstawia ten materiał?

Wykorzystanie materiałów i kontakt z archiwum społecznym

Informacje uzupełniające

Zobacz także

Zawartość rekordu

Drzewo rekordu

📁 Serie/ Podserie	
Dokumenty kół DFK PL_1042_003_002	▼
Wnioski o rejestrację Zarządów Kół Towarzystwa - założycielskie Zarządy DFK / Anträge auf die Registrierung der Deutschen Freundschaftskreise PL_1042_003_003	▼
Dokumenty struktur gminnych PL_1042_003_004	▼

Co przedstawia ten materiał?

Dokumentacja wytworzona przez Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Niemców (TSKN) na Śląsku Opolskim oraz jego struktury powiatowe, gminne i lokalne (kół DFK). Materiały znajdujące się w zespole są efektem digitalizacji prowadzonej w terenie przez współpracowników Domu Współpracy Polsko-Niemieckiej i Centrum Badań Mniejszości Niemieckiej. Oryginały dokumentów częściowo nie znajdują się w Archiwum CBMN, lecz w poszczególnych komórkach organizacyjnych, które udostępniły swoje zbiory w celu wykonania ich cyfrowych kopii.

Wykorzystanie materiałów i kontakt z archiwum społecznym

Archiwum społeczne, które udostępniło materiały

Centrum Badań Mniejszości Niemieckiej / Forschungszentrum der Deutschen Minderheit

Jak możesz się z nim skontaktować?

biuro@fzentrum.pl, 532 153 205

Miejsce dostępu do materiału

Zbiory fizyczne regał 4 półki od A do O

Jak możesz wykorzystać ten materiał?

Skontaktuj się z archiwum społecznym

Informacje uzupełniające

Sygnatura

PL_1042_003

Języki

niemiecki; polski; śląski

Zobacz także

Inne materiały z tego archiwum społecznego

List do Ambasady BRD w Warszawie

📄 Dokument PDF

Kronika TSK DFK Oddział Zabrze

📄 Dokument PDF

List do redakcji Schlesischen Woche...

📄 Dokument PDF

List do redakcji Schlesischen Woche...

📄 Dokument PDF

Załącznik nr 16

Opis na poziomie zespołu/zbioru w portalu Zbiory Społeczne; Archiwum CBMN, Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Niemców na Śląsku Opolskim/Sozial-Kulturelle Gesellschaft der Deutschen im Oppelner Schlesien, sygn. PL_1042_003, https://zbioryspoleczne.pl/zbiory/PL_1042_003 [dostęp: 4.11.2024].

Załącznik nr 17

Opis na poziomie zespołu/zbioru w portalu Zbiory Społeczne – widok pola „Co przedstawia ten materiał?” z opisem biografii aktotwórcy, Richarda (Ryszarda) Donitzy; Archiwum CBMN, Kolekcja Richarda Donitzy/Sammlung Richard Donitza, sygn. PL_1042_010, https://zbioryspoleczne.pl/zbiory/PL_1042_010 [dostęp: 4.11.2024].

Co przedstawia ten materiał?

Kolekcja osobista Richarda [Ryszarda] Donitzy, działacza samorządowego i społecznego, nauczyciela, organizatora struktur mniejszości niemieckiej.

Richard Donitza urodził się 6 kwietnia 1950 roku w Broźcu [gmina Walce] jako syn Elisabeth z domu Kroll oraz Helmuta. W latach 1968-1973 studiował w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Opolu na kierunku budowa maszyn i uzyskał tytuł magistra mechaniki. Pracę zawodową rozpoczął jako nauczyciel w Zespole Szkół Zawodowych w Krapkowicach, gdzie pracował w latach 1973-1991.

Od 1 września 1991 roku pełnił funkcję dyrektora biura w Towarzystwie Społeczno-Kulturalnym Mniejszości Niemieckiej na Śląsku Opolskim w Gogolinie, a w latach 2004-2016 pracował na podobnym stanowisku w Opolu.

Karierę polityczną Richard Donitza rozpoczął w 1998 roku, gdy został wybrany radnym Sejmiku Województwa Opolskiego. Funkcję tę pełnił przez 20 lat. W latach 1998-2010 obejmował stanowisko wiceprzewodniczącego Sejmiku.

Od roku 1990 był członkiem zarządu wojewódzkiego Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego Niemców na Śląsku Opolskim, a także przewodniczącym koła DFK Steblów. W kolejnych latach aktywnie działał jako członek Rady Doradczej Federacyjnej Unii Europejskich Grup Etnicznych, członek Rady Fundacji Rozwoju Śląska oraz Wspierania Inicjatyw Lokalnych oraz członek zarządu gminnego w Krapkowicach.

Za swe zasługi, pracę zawodową i samorządową oraz działalność społeczną w regionie był wielokrotnie odznaczany i nagradzany. W 2001 roku został odznaczony jako Zasłużony Działacz Kultury przez Ministra Kultury Rzeczypospolitej Polskiej. Dwukrotnie, w 2002 i 2018 roku, otrzymał odznakę honorową za zasługi dla Województwa Opolskiego. Ponadto w 2002 roku otrzymał odznakę honorową Zasłużony dla Miasta i Gminy Krapkowice. W 2015 roku został także nagrodzony medalem za szczególne zasługi dla Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego Niemców na Śląsku Opolskim.

Załącznik nr 18

Struktura opisu serii zawierającej wywiad narracyjno-biograficzny w portalu Zbiory Społeczne: Archiwum CBMN, Wywiady biograficzno-narracyjne, Krystyna Glauer, sygn. PL_1042_024_132, https://zbioryspoleczne.pl/zbiory/PL_1042_024 [dostęp: 28.10.2024].

Krystyna Glauer
PL_1042_024_132

Jednostki Archiwalne

Krystyna Glauer wywiad
PL_1042_024_132_001

Dokumenty

Krystyna Glauer nagranie audio
PL_1042_024_132_001_001

Krystyna Glauer transkrypcja wywiadu
PL_1042_024_132_001_002

Krystyna Glauer zdjęcie
PL_1042_024_132_002

